

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 5 | 2010

nfu

Lysbakken opprørt	s. 6
Øygarden på ville veier	s. 10
Ungdommer bygger sammen	s. 16
Viktig møte i Kunnskaps- departementet	s. 26

Bekymringsmelding om Kristiansund

NFU Møre og Romsdal fylkeslag har på bakgrunn av reportasjen fra leilighetskomplekset Grunden i Kristiansund i forrige utgave av Samfunn for alle, nylig sendt følgende bekymringsmelding til Helsetilsynet i fylket:

"Det vises til vedlegg publisert i "Samfunn for alle". Norsk Forbund for Utviklingshemmede nærer stor bekymring for rettighetene til personer med utviklingshemming i Kristiansund kommune. Det framstår som åpenbart at tjenesten ikke er i samsvar med intensjon og krav i lov om sosiale tjenester.

Etter at dette stod på trykk sist uke, har situasjonen tilspisset seg ytterligere. Vi har blant annet mottatt informasjon om at hjelpeverge nektes innsyn i opplysninger. Det hevdes at personalet er instruert om å hindre hjelpevergen innsyn. Påstandene i artikkelen er så alvorlige at Helsetilsynet anmodes uten ugrunnet opphold om å forsikre seg at myndighetskrav blir overholdt og at rettighetene til utviklingshemmede og hjelpeverger er ivarettatt.

Vi imøteser rask reaksjon og tilbakemelding fra helseilsynet."

Helsetilsynet i Møre og Romsdal hadde ennå ikke behandlet saken da denne utgaven av SFA gikk i tryk-

ken. Vi kommer tilbake til reaksjonen derfra i neste nummer.

Henning nominert

Den landskjente trygghetsalarm-forkjemperen og lokalpolitikeren Henning Furulund fra Asker er nominert til fylkestingsvalget 2011 på listen til Akershus Venstre.

Rettssikkerhet

NFU ble tidlig i høst invitert til å delta på Norges Juristforbunds prosjekt om å dekke behovet for juridisk kompetanse i kommunene. I midten av november deltok juridisk rådgiver i NFU, Hedvig Ekberg, på juristforbundets debattmøte om konsekvensene av mangel på juridisk kompetanse i kommunene

NFU var invitert til å holde innlegg sammen med Sivilombudsmannen og lovavdelingen i Justisdepartementet. Hedvig Ekberg benyttet anledningen til å sette fokus på den manglende oppfølgingen av lovfestede rettigheter som NFU daglig ser eksempler på. Dette bidro forhåpentlig til å øke bevisstheten blant deltakerne på møtet om de rettsikkerhetsmessige utfordringene som er knyt-

tet til kommunenes manglende evne til å levere lovpålagte tjenester til innbyggerne.

Dette har i tillegg gitt NFU en god mulighet til å promotere vår juridiske veiledningstjeneste og behovet for økt fokus på kommunenes saksbehandling. Samarbeidet med Juristforbundet vil forhåpentlig bidra til at flere jurister både i kommunen og el-lers vil ha økt fokus på å sikre at lovfestede rettigheter til alle blir oppfylt i praksis.

VIBEKE SEIM-HAUGEN
GENERALSEKRETÆR

samfunn for alle

Medlemsblad for
Norsk Forbund
for Utviklingshemmede

Seks utgivelser pr år.
Halv kontingent fra 1. juli
Gratis fra 1. november
Årsabonnement: 400 kroner
ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
Jens Petter Gitlesen
jpg@nfunorge.org

Journalist:
Bitten Munthe-Kaas
bittenmk@yahoo.com
Telefon: 928 36 809

Tilrettelegger lettlest stoff:
Kari Bue
kari@nfunorge.org

Adresse:
Samfunn for Alle, NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 Oslo
Sentralbord: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org
www.nfunorge.org
www.facebook.com/NFU Norge

Annonseakvisitør: AMN A/S
Postboks 24, 3340 Åmot
Telefon: 32 78 17 50

Foto: Anders Johan (til v.) og hans
overgang fra barnehage til skole er
beskrevet i NFUs siste eksempel-
samling (Foto: Bitten Munthe-Kaas).

Layout: Hvarings as, Tina
Trykk: Gunnarshaug trykkeri

Utgivelse 1 – 2011
Kommer uke 8
Frist for saker er: 11. januar
Annonsefrist er: 26. januar

6 Selvsagt er jeg opprørt. Snart 20 år etter reformen skulle vi ha kommet så langt at oppfyllelse av lovbestemte rettigheter var en selvfølge, sier Audun Lysbakken i et intervju med SFA.

9 Peer Gynt – igjen – for alle

10 NFU Øygarden lokallag og Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne har forgjeves protestert mot et gettobygg på 27 leiligheter.

16 Seks ungdommer med utviklingshemning i Ringsaker bygger sammen. Les om deres erfaringer.

26 Les om hva som skjedde da seks elever med utviklingshemning ble invitert til Kunnskapsdepartementet for å fortelle om sin skolehverdag.

4 Leder   28 Gettobygg i Rana   35 Safo   40 NFU-butikken

Westad Industri AS
- member of Valco Group

WESTAD

www.westad.com

SANDEFJORD LUFTHAVN TORP

Gode reisetilbud

torp.no

Tilbake til helsevesenet

Lenge kjempet NFU for at mennesker med utviklingshemning skulle komme ut av helsevesenet og ut av institusjonene. Med ansvarsreformen kom sosialtjenesteloven og retten til individuelle tjenester der en bor. Kommunene fikk et lovpålagt ansvar for å yte tjenester og et medansvar for å sikre at også vanskeligstilte fikk et hjem. Det skulle ikke etableres en kommunal særomsorg for personer med utviklingshemning og de skulle bo i ordinære bomiljø i boliger som ikke skilte seg ut fra den øvrige bebyggelsen.

Alt dette er lenge siden nå. Av og til blir vi minnet om disse vakre statlige føringene. Med jevne mellomrom viser en eller annen minister til reformen og føringene i den. Stadig hyppigere opplever vi likevel at kommunene vedtar å bygge omsorgssentre som er langt større enn institusjonene som ble bygget både på 1970- og 1980-tallet. Trondheim kommune er på ingen måte noen versting på feltet. Likevel skriver rådmannen i budsjettnotatet at .. «Samtlige botiltak som har vært etablert kun for en bruker, er nå avvirket». Kommunen er altså fornøyd med å ikke bidra til at personer med utviklingshemning skal ha en boform som folk flest her i landet!

Tjenestene er ofte knyttet til boligene, slik som i institusjonene. Slik har det nok vært lenge. Forskjellen er at det ikke lenger er tabu å skrive den slags. Fra budjettforslaget for Trondheim kan en lese at kommunen har problemer med dem som har botiltak på feil omsorgsnivå: «I løpet av 2010 er det foretatt en gjennomgang av alle psykisk utviklingshemmede i botiltakene for å vurdere om enkelte brukere kan nyttiggjøre seg et tilbud på et annet omsorgsnivå. Selv om det avdekkes at enkelte kan nyttiggjøre seg en annen type boform, er det en stor utfordring å motivere brukere og pårørende for flytting til annen og mer egnet bolig».

Mitt botiltak kalles for hjem. Skal tjenestene være individuelle, er det problematisk å knytte dem til «botiltaket». For NFU er kapittel 12 i budjettforslaget til Trondheim kommune først og fremst en dokumentasjon på at føringene fra ansvarsreformen totalt overses i effektivitetens perspektiv. Når effektivitetsargumentene i tillegg mangler substans, blir budjettforslaget mer som en tragedie.

Høringsnotatet til ny helse- og omsorgslov fører seg inn i den veletablerte selvstyretadisjon. Selv om tilsyn avdekker ulovligheter i ca. 80 % av tilfellene, foreslår en å vingeklippe tilsynsorganet!

Det at Stortinget i vårsesjonen ba departementet om å vurdere å gi tilsyns- og klageorganet sanksjonsmuligheter, er dessverre glemt. Glemt er også mye av tjenesteideologien som lå til grunn for sosialtjenesteloven. Fokus er i stor grad rettet mot helse. Noe av dette kommer nok av at departementet har hatt hovedfokus på å iverksette Samhandlingsreformen og å få kontroll over kostnadsekspløsjonen i helsevesenet. Omtalen av praktisk bistand og brukerstyrt personlig assistanse som kobles med helse og helsepersonell, gir imidlertid grunn til uro. Det foreslås i tillegg å erstatte støttekontakter med praktisk assistanse, en ordning som også kan omfatte kollektive tjenester. Jeg frykter at døren til de individuelle tjenestene vil være spikret igjen for svært mange mennesker med utviklingshemning.

Det er ikke tvil om at det lokale selvstyret kommer godt ut i det nye lovforslaget. Er en såpass heldig at en bor i en av de stadig færre kommunene med både hjertelag, innsikt og forstand, kan en gå fremtiden lyst i møte. Det samme gjelder de med ressurser nok til å gjøre seg uavhengig av kommunen. For alle de andre derimot, ser horisonten dessverre adskillig mørkere ut.

Men alt håp er på ingen måte ute. Fra sentrale folk i rikspolitikken blir det sagt at høringsuttalelsene vil bli tillagt stor vekt. Mange av forholdene som blir omtalt i loven, er i liten grad blitt behandlet politisk. Helse- og omsorgsdepartementet har arbeidet under høytrykk for å få ferdigstilt tre nye lover. Oppgavene har vært mange og tidsfristene trange.

Vi håper nå på et departement som vil høre, lære og forbedre. Er det vilje til stede, skal en ikke se bort fra at når Stortinget til sommeren vedtar en ny helse- og omsorgslov, så kan det representere et fremskritt.

Jens Petter Gitlesen

Forbundsleder

Solgården i Spania

Drømmested for tilrettelagt ferie!

Vårt mål er at alle skal oppleve en velfortjent og tilrettelagt ferie hos oss. Vi lover deg trivsel og trygghet, enten du er bruker, ledsager, familie eller pårørende.

Kontakt oss for å høre hvilke muligheter vi har til tur for deg eller din gruppe!

Ring 24 14 66 60 eller kontor@solgarden.no

VELKOMMEN TIL OSS! www.solgarden.no

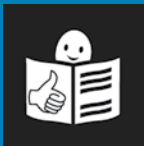

SOLGÅRDEN

trygghet, trivsel og glede

Statsråd Audun Lysbakken om kommunenes lovbrudd overfor utviklingshemmede:

- Selvsagt blir jeg opprørt

Statsråd Audun Lysbakken sier han er sint fordi mange kommuner bryter loven.

Det gjelder tjenester som personer med utviklingshemming har krav på.

Kommunene blir ikke straffet selv om de dropper å gi personer med utviklingshemming de rettighetene som de har krav på.

Statsråden har nettopp presentert et informasjons-

og utviklingsprogram for personer med utviklingshemming.

Det er NFU veldig fornøyd med.

Lysbakken sier at det betyr mye for han at NFU er fornøyd med det 3-årige programmet.

- Det er forbundet som vet hvor skoen trykker, sier han. Han vil gjøre alt for å få til det som står i programmet.

- Jeg ble nylig oppfordret av Dagbladet om å bli sint over at lovverket ikke følges og at kommunenes lovbrudd når det gjelder tjenestene utviklingshemmede har krav på, får null konsekvenser. Dette gjør meg selvsagt opprørt. Snart 20 år etter reformen skulle vi ha kommet så langt at oppfyllelse av lovbestemte rettigheter var en selvfølge.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

Statsråd Audun Lysbakken er derimot glad for NFUs positive reaksjon på det treårige informasjons- og utviklingsprogrammet han nylig lanserte. Han viser samtidig til at det i media har vært hevdet at reaksjonene har vært lunkne. - For meg er det langt viktigere å konstatere at NFU er fornøyd. Det er dere som både vet hvor skoen trykker og representerer de menneskene som programmet gjelder. Jeg opplever forbundets positive reaksjon som en forpliktelse og vil gjøre mitt ytterste for at tiltakene som står i programmet skal bli en realitet. Som blant annet handler om en bevisstgjøring av kommuner og tjenesteytere om menneskerettigheter og diskrimineringsvernet.

På spørsmål om det må lovendringer til for at personer med utviklingshemming skal få ivaretatt sine rettigheter og behov, svarer Lysbakken: - Jeg tror ikke det er loven som er problemet. Det er heller ikke nødvendig med nye grep i denne sammenheng. Det som ligger i reformen, er riktig og klokt og like aktuelt i dag som da den ble gjennomført for snart 20 år siden. Problemet er at det har senket seg et glemselens slør over viktige føringer ved reformen og at man derfor noen steder – men ikke alle – har glidd tilbake til institusjonstenkning.

Statsråden gir samtidig uttrykk for sin store bekymring over meldingene om store enheter og institusjonspreg på boliger

både for mennesker med utviklingshemning og andre utsatte grupper som kommer fra stadig flere hold. - Mange prosjekter handler om å plassere utviklingshemmede, kronisk syke, personer med psykiske lidelser og andre svakstilte under samme tak. Alt stikk i strid med nasjonale føringer. Vi ser dessuten at dette ikke bare gjelder bolig, men det helhetlige tjenestetilbudet for personer med utviklingshemning.

Noe av grunntanken i programmet dreier seg derfor om behovet for en ny bevisstgjøring av de som skal levere tjenester og ta beslutninger, fortsetter statsråden. - De må i større grad bli klar over hva som er lov og rettigheter. Noe av det viktigste i arbeidet med informasjons- og utviklingsprogrammet fremover blir derfor å ha dialog med tjenesteytere, kommuner og fylker om lovens klare intensjoner.

- Hvorfor tok det så lang tid før informasjons- og utviklingsprogrammet kom?

- I den tiden jeg har vært statsråd, har det vært en effektiv prosess med full trøkk på dette arbeidet, selv om jeg selvsagt skulle ønske at det hadde gått enda raskere. Det har imidlertid vært viktig for oss å bruke tid på den gode dialogen med de involverte organisasjonene underveis – noe jeg har opplevd at vi har hatt.

Ikke engangsdokument

Lysbakken er opptatt av at programmet ikke må oppfattes som noe engangsdokument. - Det skal nå settes i verk en rekke tiltak som skal følges opp over hele landet. Dette programmet skal med andre ord være et levende dokument. Sammen med NFU og andre skal vi fortløpende gjøre opp status for å se om målene nås og vurdere om det skal tas nye steg. Programmet skal med andre ord ikke havne i en skuff – men tvert imot utvikle seg i årene som kommer. Det ligger en klar forpliktelse i dette fra min side om ikke å slippe taket i dette.

Audun Lysbakken er opptatt av at det treårige informasjons- og utviklingsprogrammet ikke må oppfattes som et engangsdokument.

- Hvilken kommentar har du til at det kun er en liten prosent blant personer med utviklingshemning som eier boligene sine mens det er over 80 prosent i resten av befolkningen som gjør det?

- Et viktig mål med ansvarsreformen var at den enkelte skulle eie sin egen bolig. Hvis vi lykkes med programmet, skal det bidra til en utvikling mot at flere skal eie og ikke minst at flere skal få velge hvem de skal bo sammen med og hva slags tjenester de skal ha i eget hjem – uavhengig av boform og hvor man bor. Dette er for øvrig den viktigste intensjonen med informasjons- og utviklingsprogrammet.

- Hvilke tanker gjør du deg om at stadig flere kommuner får Husbank-finansiering for å bygge nye institusjonsliknende

boligbygg for personer med utviklingshemning?

- Kravet må være at Husbanken ikke gir tilsagn til prosjekter som bryter med ansvarsreformen eller Regjeringens egne føringer. Dette gjelder både størrelsen på boligene og hvem de er ment for. Gjennom dialogen vi er ute etter i forbindelse med programmet, håper jeg å få mer innsikt i hvorfor kommunene velger som de velger. Jeg ser samtidig helt klart at dette er en arena og en utfordring som må følges nøye opp i det videre arbeidet med informasjons- og utviklingsprogrammet.

- Er du enig med de som hevder at elever med utviklingshemning blir diskriminert når stadig flere nå overføres til spesialskoler og andre segregerte opplegg?

Ung og voksen med utviklingshemning NYHET

Caroline Tidemand Andersen har i ti år hatt regelmessig samvær med en gruppe unge med Downs syndrom. Det har blitt til en unik bok om deres ressurser og behov å forstå. Boka er en uvurderlig hjelp til alle som omgås unge, voksne med utviklingshemning.

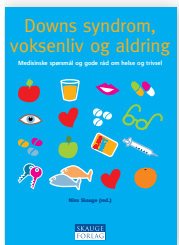
Å uttrykke seg gir barn håp og innsikt NYHET

Hva betyr det for et lite barn å være annerledes? Hva tenker barnet? Psykoterapeut Christina Renlund har viet sitt yrkesliv til barna med sykdom og funksjonsnedsettelse og familiene deres. Hun viser oss hvordan vi kan hjelpe barn til å sette ord på det de ikke forstår.

Å være søsken til barn med funksjonsnedsettelse NYHET

Boka *Små søsken* (Christina Renlund) inneholder fortellingene til mange søsken. Den ønsker å inspirere til samtale – for det er når barn får uttrykke seg og ha dialog at vi kan styrke deres identitet og selvfølelse, sier forfatteren.

Ny medisinsk kunnskap

To bøker om Downs syndrom og helse. Inneholder stoff om vanlige helseplager, psykisk helse, råd om kosthold og viktige medisinske sjekklistor.

Vellykket skolestart, inkludering og læring

To bøker om utviklingshemning og skole. Den ene gir konkret hjelp til en vellykket skolestart. Den andre har mange praktiske råd om videre skolegang.

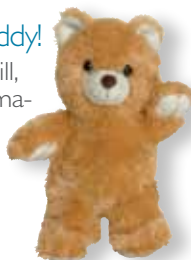

Rørende, trist og hylende morsom

Synnøve M Sydnes sin bok fikk strålende kritikker da den kom ut. Nå i nytt opplag!

Learning English with Teddy!

Med en koffert full av spill, musikk og spennende temahefter blir det gøy, også for barn med langsom progresjon, å lære språk. Forfatter: Julie Monsen.

Mer informasjon på: www.skaugeforlag.no
post@skaugeforlag.no • 55 33 21 52

- Den stadig økende segregeringen på opplæringsfeltet for elever med utviklingshemning bekymrer meg selv-sagt i stor grad. Barns rett til opplæring i eget nærmiljø er en av de mest fundamentale rettighetene i vårt skolesystem – som selvsagt gjelder like fullt enten den enkelte har utviklingshemning eller ikke. Jeg er opptatt av at alle barn skal få vokse opp i eget nærmiljø der skolen gjør sin plikt og legger til rette for et individuelt tilpasset opplæringsstilbud.

Dette er også en av de oppgavene vi har lagt mest vekt på i informasjons- og utviklingsprogrammet. Det er åpenbart et behov for bevisstgjøring i kommunene både om hva som er målene med opplæringsloven – og hva som er best for det enkelte barn med utviklingshemning. Norsk lovgivning er for øvrig i samsvar med internasjonale konvensjoner på dette området.

Det skal i utgangspunktet være unødvendig for elever med utviklingshemning å måtte påberope seg internasjonale konvensjoner for å få oppfylt sine rettigheter. De gangene vi ser at norsk lov ikke følges, er det alvor – og noe vi med informasjons- og utviklingsprogrammet vil forsøke å gjøre noe med.

Alvorlig budskap

På spørsmål om hvordan ministeren opplever utsagnet fra Jens Petter Gitlesen om at han med sin ideologi, som er tuftet på antidiskriminering og likestilling, er NFUs siste håp, svarer Audun Lysbakken innledningsvis at han tar det som en stor kompliment. - Det er samtidig et alvorlig budskap Gitlesen formidler med dette – som handler om at utviklingshemmede over tid i liten grad har vært sett av politikere. Jeg ser det som en viktig oppgave å gjøre noe med dette, men mener samtidig at den rødgrønne regjeringen har satt offensive mål. Jeg håper at vi nå kan greie å gi både NFU og andre tillit til at vi har politikere som vil gripe fatt i dette.

Om retten til å velge selv

- Retten til å velge selv mener jeg er veldig viktig. Den står klinkende klart fastslått i lovverket, og jeg jobber i disse dager med å bevisstgjøre kommunene på at alle utviklingshemmede faktisk har den retten. Vi ser at det er noen kommuner som ikke følger det opp så godt som jeg skulle ønske.

Vi har laget et informasjons- og utviklingsprogram for å vise veldig tydelig rettigheter utviklingshemmede har. Dette programmet spres nå til landets kommuner. Vi er i dialog for å sørge for at det skjer en bevisstgjøring rundt utviklingshemmede sine rettigheter.

(Statsråd Audun Lysbakken til NRK Østfold)

Peer Gynt – igjen – for alle

I fjor arrangerte Nordisk All-kunstverk festivalen "Peer Gynt for alle – 2009" ved Gålåvatn i Gudbrandsdalen. Det ble en livsopplevelse for både publikum og de 15 integrerte teatergruppene som deltok med i alt 350 og 400 skuespillere med og uten funksjonshemming. I dagene 16. til 21. august 2011 setter samme arrangør opp lbers mest berømte teaterstykke opp igjen – samme sted.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

Dermed er det bare å glede seg. Denne gangen har Nordisk allkunstverk også invitert andre organisasjoner som arbeider for et inkluderende samfunn, til å delta i prosjektet. NFU, Dissimilis Norge, Samarbeidsrådet – SOR, Norsk forbund for helsepedagogikk og sosial-

terapi og Peer Gynt A/S har alle takket ja til å være med.

Kunst- og kultur-rom

- Målet med prosjektet "Peer for alle 2011", er å skape et "kunst og kultur-rom", som fungerer som en øvelsesarena for et inkluderende samfunn. Vi kaller det et sosialt "allkunstverk", sier prosjektleder Dag Balavoine til Samfunn for alle. - Ved å arbeide kunstnerisk og sosialt i et inkluderende miljø, der alle deltar aktivt med sine evner på lik linje, kan "frø" legges til en naturlig integrert fellesskapskultur.

Det som skjer er at stykket deles opp mellom ulike aktører på forhånd, som så over inn sin del før festivalen. I løpet av festivaluken blir stykkets deler så satt sammen. Festivalen avsluttes med en storslått forestilling siste dag, på den kanskje vakreste friluftsscenen vi har her i landet. De som kommer, kan også

ta del i mange andre og ulike kulturelle friluftsbaserte aktiviteter som ellers skal arrangeres.

Arrangørene henvender seg til unge og voksne både med og uten funksjonshemninger, teatergrupper, dansegrupper, musikkinteresserte og andre som liker å leke og være sammen ute i naturen. Det skal nå tas kontakt med en rekke slike grupper i alle nordiske land. Interesserte som ikke er tilknyttet noen gruppe, er velkomne til å være med som fri deltaker eller publikum. Det er ventet at minst 400 vil melde seg på - og det er plass til enda flere.

Påmeldingsfrist er 15. mars 2011.

Direkte påmelding til www.nordisk.allkunstverk.com Dag Balavoine kan også gi mer informasjon på telefon 99 60 88 10 eller 72 52 70 80. Hans e-postadresse er dag.balavoine@camphill.no

Fra fjorårets kulturfestival

Fra skepsis til motstand

Plan- og bygningsnemnda i Øygarden kommune utenfor Bergen har siden november 2009 planlagt et nytt boligbygg og avlastningsleiligheter for personer med utviklingshemning. Helt fra

Senere skulle det vise seg at kommunen pluss på de opprinnelige 11 leilighetene med fire nye i underetasjen

starten var det kommunale rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne og NFU Øygarden lokallag skeptiske til at det skulle bygges for 11 personer under samme tak. Den positive

i tillegg til et dagsenter og ytterligere en etasje med 10 ekstra omsorgsboliger – fortrinnsvis tenkt for eldre. Forslaget

måten både lokallaget og det lokale rådet opplevde at de ble møtt på av kommunen, gjorde at de likevel valgte å gå inn for et samarbeid om prosjektet.

er blitt møtt med massive protester fra brukernes organisasjoner.

Vi er ikke blitt hørt

Frode Solberg

Representant for NFU i bygge- og plannemnda, Frode Solberg, mener Plan- og bygningsnemnda har talt NFU midt imot. Han minner om at brukervedvirkning ikke er det samme som å delta i en prosess – uten noen mulighet for å kunne påvirke i beslutningsdelen når konklusjonene skal fattes. - Vi fikk heller ikke delta i planleggingsarbeidet fra oppstart. På samme måte hjelper det lite med kommunens boligsosiale handlingsplan der betydningen av sterk brukervedvirkning blir understreket. I denne saken har den vært totalt fraværende.

Uakseptabel saksbehandling

Saksbehandlingen i nemnda har også vært uakseptabel, fortsetter Solberg. - I min jobb som tillitsvalgt i Statoil

er jeg vant til å få sakspapirer tilsendt i god tid og senest en uke før et møte skal finne sted. I nemnda ble tegningene til det nye leilighetsbygget lagt fram for første gang under et møte der vi som brukere skulle mene noe fornuftig om det – rett over bordet. Hadde vi i det minste fått tegningene tilsendt i forkant, kunne vi stilt forberedt på møtet, med gode spørsmål og kommentarer. Dette er en lite involverende og udemokratisk måte å jobbe på.

Vi har i etterkant sendt brev til Husbanken der vi gjør oppmerksom på at prosjektet som kommunen har søkt finansiering for, er på total kollisjonskurs med brukernes syn. I brevet ber vi Husbanken om hjelp til å få Øygarden kommune på rett spor

- Både NFU Øygarden lokallag og Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne har gått sterkt imot kommunens planer om å bygge 27 leiligheter samme sted mot opprinnelig 11. Vi er overhodet ikke blitt hørt i denne saken. Det eneste de planlagte beboerne i dette institusjonsbygget har til felles, er at de trenger tak over hodet. Dette er like "saklig" som å samle alle med fornavn som begynner på B i samme blokk.

slik at følger de lover og regler som er utformet for at denne brukergruppen skal bo så integrert og normalt som mulig.

Solberg påpeker at NFU i tillegg ba om at ergoterapeut burde inngå i referansegruppa. - Dette ble avslått – uten at saken i det hele tatt ble tatt opp til debatt. Ingen fikk anledning til å si hva de mente om det heller.

Solberg understreker samtidig at denne saken verken dreier seg om flott havutsikt eller om at leilighetene er store eller fine nok. - Det handler om den enkeltes livskvalitet som ikke kan ivaretas godt nok i et gettobygg basert på institusjonstenkning – uten tilstrekkelig kompetanse om behovene til de som skal bo der, presiserer Frode Solberg.

Gufs fra fortiden

- Bygget som er planlagt er som et iskaldt gufs fra fortiden. Det vil bli en institusjon som er dobbelt så stor som en gjennomsnittlig institusjon var i HVPU-tiden. Politikerne hevder at dette prosjektet er vellykket. Jeg spør hvordan – når de som faktisk skal bo der, mener det stikk motsatte. Det er etter min mening uetisk av kommunen å bygge et bygg som strider imot alle intensjoner i ansvarsreformen, alle sentrale føringer og alle innspill fra de som representerer dem det skal bygges for.

Tonje Cecilie Indrøy fra Øygarden SV er en av de som har engasjert seg sterkest i denne saken. Den uredde og engasjerte lokalpolitikeren er utdannet vernepleier og har tidligere vært leder av det kommunale rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Med sin fagbakgrunn reagerer hun sterkt på det planlagte prosjektet – som hun understreker er blitt noe helt annet enn de 11 leilighetene som det opprinnelig var meningen skulle bygges for personer

med utviklingshemning på den samme tomten. - Vi mente at også dette var for mange enheter under samme tak – i forhold til de sentrale retningslinjene. Men vi aksepterte det – blant annet fordi vi opplevde at vi den gangen hadde en god dialog med kommunen som snakket om å forme leilighetene rundt et tun med forskjellige innganger osv.

Indrøy påpeker at det nå er flere foreldre som ikke lenger ønsker å la sine familiemedlemmer med utviklingshemning bo i det planlagte boligkomplekset etter at Plan- og byggenemnda pluss de opprinnelig 11 enhetene for utviklingshemmede med en ny etasje, med ti leiligheter for eldre pluss fire i underetasjen og et dagsenter under samme tak. - I dag er jeg bekymret for om kommuneadministrasjonen tenker løsninger med fellesrom og felles tjenester som trolig kommer til å ende med at de som skal bo der, ikke bare får tilbud om å bruke fellesarealene, men at de skal det.

Det er i tillegg uheldig å samlokalisere avlastningsboliger med faste boliger. Dette kan skape uro i bomiljøet og uheldige situasjoner både for de som har sitt hjem der og barna som er på avlastning. Tanken om at det skal

være dagsenter i samme bygg, er også uakseptabel. Det er like viktig for mennesker med utviklingshemning som for alle andre å ha arenaer utenfor hjemmet sitt å dra til. Det å legge dagtilbudet under samme tak som der de bor, er også et helt klart skritt tilbake mot institusjonene, presiserer Tonje Cecilie Indrøy.

Skremmende

Hun mener også det er skremmende at det i konkurransegrunnlaget til arkitektene er lagt til grunn at Plan- og byggenemnda ”ser det som naturlig å få bygd eit bygg i fleire etasjer – med høve til seinare påbygging av fleire etasjer”. Spørsmålet er hvor stort dette bygget til slutt vil bli, påpeker Tonje Cecilie Indrøy.

- Ordfører Martin Olav Vik og kommunalsjef Åse Vik gir i et intervju med SFA (på s. 12, red) uttrykk for at de er opptatt av at mennesker med utviklingshemning og andre vanskeligstilte kan bli ensomme i egne boliger – og at de vil føle seg tryggeste og trives bedre når de får mulighet for fellesskap med andre under samme tak?

- Argumentet holder ikke. Ensomhet er ikke knyttet til bolig. Det er først og fremst knyttet til mangel på fritidsaktiviteter. Bolig er dessuten et valg for den enkelte. Det valget er det nå mange utviklingshemmede som ikke får. Det skal være opp til den enkelte å selv kunne velge hvordan de vil bo. De skal ikke være avhengige av å måtte takke ja til kommunale utleieleiligheter der de må bo under samme tak med andre vanskeligstilte grupper, presiserer Tonje Cecilie Indrøy.

Tonje Cecilie Indrøy

Skuffet over motstanden

Ordfører Olav Martin Vik og kommunalsjef Åse Vik i Øygarden kommune.

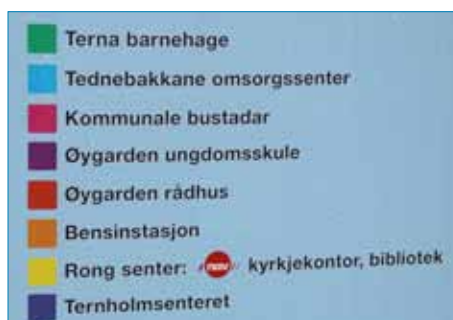
- Bakgrunnen for at vi ønsker å bygge en ekstra etasje med 10 omsorgsboliger er at etterspørselen har økt sterkt siden dette prosjektet ble startet. Tomten blir utnyttet bedre på den måten og kommunen sparer utgifter uten at det går ut over kvaliteten. Det er om å gjøre at planlegging og utbygging av nye tjenestetilbud får en utforming som medvirker til effektive og bærekraftige driftsløsninger.

Ordfører Olav Martin Vik fra Tverrpolitisk Valgliste for Øygarden (TVØ) og kommunalsjef Åse Vik er skuffet over brukerorganisasjonenes massive motstand mot boligprosjektet. De minner om at kommunens kanskje beste tomt med havutsikt er avsatt til det nye leilighetsanlegget. - Dette skal ikke minst bygges i et område med nærhet til alle kommunale tjenester, kjøpesenter, kulturhus, terapibasseng osv. Disse tilbudene er svært viktige for å kunne ha et aktivt liv og bidrar til at den enkelte kan føle trygghet i hverdagen.

”

Det er en fryd å se hvordan både eldre og funksjonshemmede nyter fellesskapet over kaffekoppen i det nye kjøpesenteret i kommunen.

Ordføreren og kommunalsjefen tar også sterk avstand fra påstandene om at dette vil bli et institusjonsliknende tilbud. - Dette er helt feil. Dette skal bli topp moderne og selvsagt universelt utformet med leiligheter som er større enn Husbank-normen. Her vil det også bli tatt maksimalt hensyn til den enkeltes behov for tilgjengelighet, omsorg og plass til tekniske hjelpemidler.

Mye på ett sted

Mye er allerede samlet der det nye gettobygget skal oppføres.

Vik & Vik understreker samtidig at alle leilighetene i bygget skal bli selvstendige enheter der den enkelte skal få tjenester etter individuelle vedtak. - Vi har fokusert på at personlig integritet og respekt for enkeltindividet skal ligge til grunn for planleggingen. Bygget skal utformes på en måte som gjør at en lett kan skjerme de som bor der i forhold til hverandre. Det at flere boliger bygges på samme sted, kan også virke positivt i forhold til deltaking og integrering for mennesker som ellers lett kan bli ensomme når de bor alene i utkantstrøk som Øygarden. Et relativt nytt og stort kjøpesenter i kommunen illustrerer nettopp dette. Det er en fryd å se hvordan både eldre og funksjons-

hemmede nyter fellesskapet over kaffekoppen der.

Det er samtidig ingen grunn til å legge skjul på at dette leilighetsprosjektet også er tuftet på økonomiske hensyn. - Vi trenger flere omsorgsleiligheter både til eldre og funksjonshemmede. På denne måten kan vi satse på gode løsninger for begge målgrupper til en samlet sett rimeligere kostnad enn om vi bygget til dem – hver for seg. Verken fagadministrasjonen eller plan- og byggenemnda kan se at de to gruppene ikke skal kunne bo i samme bygg.

- Hvilken kommentar har dere til klagen fra brukernes representanter over manglende brukermedvirkning i denne saken?

- Brukerne har vært representert i alle fora som har hatt med denne saken å gjøre siden planleggingen startet, svarer Olav Martin Vik.

På spørsmål om hvordan de reagerer på at flere av NFUs medlemmer har signalisert at de vil bygge sine egne boliger hvis politikerne vedtar forslaget om 27 leiligheter under samme tak, svarer ordføreren og kommunalsjefen at de i så fall vil bli svært skuffet på brukernes vegne. - Det vil kunne avgrense muligheten deres for aktivitet og deltaking.

Bygget skal utformes på en måte som gjør at en lett kan skjermes de som bor der i forhold til hverandre.

Det er mange eksempler på at små og perifere bomiljøer eller det å bo alene kan føre til isolasjon og passivitet. Selv om kommunen yter tjenester i tråd med den enkeltes behov, bør livet til mennesker med utviklingshemning ha innhold ut over det kommunale tjenester kan ivareta. I større bomiljø øker også muligheten for å etablere vennskap, ettersom "valgmulighetene" er flere. Vi tror for øvrig ikke motstanden mot prosjektet er så stor som NFU gir inntrykk av. Flere – og spesielt yngre foreldre har tvert imot gitt uttrykk for at de ser fram til at dette prosjektet blir realisert og at det i så fall vil bli et svært attraktivt sted å bo for deres familiemedlemmer.

- Hvilken kommentar har dere til at det planlagte bygget med så vidt mange enheter er i strid med intensjonene i ansvarsreformen?

- Likeverdig tilbud og normalisering var sentrale begreper i ansvarsreformen. Muligheten for egen bolig, arbeid, læring og meningsfylt fritid skulle også gjelde for mennesker med utviklingshemning. Vi mener at de planlagte boligene vil være godt egnet til å fremme disse intensjonene. Kommunen er svært opptatt av å gi så gode tjenester som mulig til denne brukergruppen, og ser fram til at dette boligprosjektet både kan gi bedre og flere boliger samtidig som det vil gi bedre arbeidsvilkår for de ansatte, svarer Olav Martin Vik og Åse Vik.

Siste nytt i Øygarden

Like før SFA går i trykken får redaksjonen mail fra NFU Øygarden lokallag om at det er tatt initiativ for å undersøke mulighetene for å bygge boliger i egen regi. Fire foreldrepar hadde til da meldt sin interesse. Vi følger opp saken i neste SFA.

FRAMskolen på Vallersund Gård

Et toårig lærested for unge voksne utviklingshemmede mellom videregående skole og et aktivt yrkesliv

FRAMskolen setter seg som mål, gjennom to års læring, å kunne gi elev, pårørende og eventuelt den kommunale omsorgstjeneste, innsikt i hvilke muligheter den enkelte elev har i forhold til framtidig boform, videreutdanning og yrkesvalg.

Framskolens tre grunnmotiver:

FORSTÅ VERDEN (undervisning)

- Utforsk verden, nasjonalt og internasjonalt
- De andre og meg selv
- Parforhold og seksualitet
- Teater, drama, sang, musikk, maling og diktskriving
- Utvikle evnen til å uttrykke seg
- Lær å sende e-post og å finne frem på internett

LEVE I VERDEN (bo- og hverdagsferdigheter)

- Pleie av bolig og klær • Planlegging • Gjøre innkjøp
- Lage mat og stelle i stand måltid til hverdag og fest
- Bruk og forståelse av penger og regnskap
- Tid og tidsbegreper

ARBEIDE I VERDEN (i verkstedene)

- Arbeid i bakeri • Veve i veveriet • Samle urter
- Arbeide med i husholdningen
- Arbeide med i jordbruk og gartneri

Fritid og friluftsliv

- Friluftaktiviteter på sjøen og i fjellet. Opplæring i ridning, båtliv og fjellvandring, går også inn som en del av undervisningen.
- Deltagelse i aktiviteter i nærmiljøet.
- Uforpliktende samvær, dans og lek.

Det første året bor elevene på internat.

Det andre året bor elevene mer selvstendig.

For nærmere informasjon (helst mellom 12.00 og 14.30):

Dag Balavoine eller Hanna Schmeding

Telefon 72 52 70 80/99 60 88 10

Du kan også skrive til framskolen@camphill.no eller
FRAMskolen på Vallersund Gård, 7167 Vallersund

FRAMskolen – fra livet i familie og skole, til et liv som voksen

Tre spørsmål til tre top

SFA har i kjølvannet av rapportasjer blant annet om boligbygging i Øygarden, Kristiansund (SFA4-10) og det faktum at stadig flere kommuner satser på gettobygging for personer med utviklingshemning og andre svakstilte grupper stilt tre spørsmål til like mange topppolitikere. Vi utfordret først kommunalminister Liv Signe Navarsete, men fikk tilbakemelding derfra om at Kommunal- og regionaldepartementet ikke var riktig fagdepartement. Derfra ble spørsmålene sendt videre til Helse- og omsorgsdepartementet. Trekløveret som tok utfordringen ble til slutt statssekretær Tone Toften (AP) i HOD, Robert Eriksson (Frp), leder av Stortingets arbeids- og sosialkomite og leder av Stortingets kommunal- og forvaltningskomite, Heikki Holmås (SV).

Spørsmål 1:

- I 1993 påpekte Husbanken i sitt rundskriv HB-1255 at "Avlastningsboliger skal planlegges som egne boliger og ikke integreres i bofellesskap og lignende beregnet for permanente bosituasjoner". Den gangen finansierte ikke Husbanken prosjekter som bryter med lover og statlige føringer slik det skjer nå. Bør Husbankens nåværende finansieringsordninger endres?

Toften:

- Først vil jeg understreke at mennesker med utviklingshemming er svært forskjellige og har ulike behov. Jeg mener

Tone Toften. Foto: HOD/Magnus Ridola

at det er viktig å heve bevisstheten i kommunene om dette. Norsk Forbund for Uviklingshemmede har på en fin måte synliggjort at det finnes forskjellige og gode måter å planlegge og å møte bolig- og tjenestebehov på.

Regjeringen ønsker ikke en utvikling i retning av nye institusjoner for utviklingshemmede, slik vi hadde det i Norge før Ansvarsreformen ble vedtatt for tjue år siden. Dersom vi ser tydelige tegn på dette, må vi vurdere behovet for nye tiltak, herunder om Husbankens retningslinjer for tilskudd bør endres. Dette vil vi i så fall ta opp med Kommunal og regionalministeren som har ansvar for Husbanken.

Eriksson:

- I Stortingets spørretime for kort tid tilbake utfordret jeg statsråd Audun Lysbakken på hvorvidt regjeringen er villig til å endre Husbankens nåværende finansieringsordninger. Etter FrPs oppfatning fungerte de gamle bedre. De gjorde det både mer lønnsomt å bygge mindre og tilrettelagte boliger

Robert Eriksson. Foto: ©Stortingsarkivet/Scanpix

for utviklingshemmede. Jeg er skuffet over at statsrådens unnlot å svare på dette spørsmålet. FrP vil imidlertid jobbe videre med denne saken, og utfordre regjeringspartiene ytterligere for å få endret nåværende regelverk.

Holmås:

- Avlastning handler om at vi gir familier med behov for det mulighet til god avlastning. Det er en forutsetning av Husbanken følger opp de retningslinjer som er gitt og at avlastningsboligene fungerer som et godt hjem for de som skal leve der i perioder. Hvis dette ikke følges, er det noe vi må ta opp med Husbanken.

Spørsmål 2:

- Er det nødvendig med en ytterligere presisering av at vedtak skal være individuelle og at det stilles tydelige krav og settes et tak for hvor mange som skal bo sammen? Dette med tanke på at det etter reformen på 90-tallet i gjennomsnitt ble bygget boliger for mellom tre og seks personer – de aller fleste for fire. I dag planlegger og bygger mange kommuner omsorgsenheter for flere beboere og

politikere

Heikki Holmås. Foto: ©Stortingsarkivet/Scanpix

grupper under samme tak enn det meste HVPU bygde på 1980-tallet..

Toften (Statssekretæren har valgt å svare på spørsmål 2 og 3 under ett)

- Retten til nødvendige tjenester er i prinsippet uavhengig av bosted. Vi har bedt Helsedirektoratet å vurdere hvor utbredt det kan være at kommunene setter vilkår om flytting for å få nødvendige tjenester. Direktoratet undersøker nå dette i samarbeid med alle landets fylkesmenn, og vi avventer tilbakemeldinger på dette.

Vi har likevel ikke tro på at regelverk alene kan føre til gode løsninger. Derfor har Helse- og omsorgsdepartementet bidratt til et nytt informasjons- og utviklingsprogram som ledes av barne-, likestillings- og inkluderingsministeren. En av hovedstrategiene i programmet er større politisk bevissthet om gjeldende politikk og praktiseringen av regelverk i forhold til mennesker med utviklingshemming.

Det er også viktig å nevne det arbeidet som vi gjør i Samhandlingsreformen og i forslag til ny lov om kommunale

helse- og omsorgstjenester. Her legger vi bedre til rette for helhetlige og koordinerte tjenester. Den enkeltes rett til enkeltvedtak blir videreført og ansvaret for individuell plan er tydeliggjort i forslaget til ny lov. Dette er forslag som nå er ute på høring og som vi skal følge raskt opp etter høringsfristen 18. januar.

Eriksson:

- Spørsmålet kan både besvares med et ja og et nei. Det burde vært satt et tak, fordi stadig flere kommuner samler både utviklingshemmede og andre svakstilte grupper under samme tak i institusjonsliknende gettoer. Det er på den annen side også viktig å ivareta behovene til de som gjerne vil bo i bofellesskap.

Det viktigste her er likevel hvordan regjeringen har tenkt å få kommunene til å følge retningslinjene og bygge tilrettelagte boliger slik det legges opp til i Lysbakkens retorikk i forbindelse med det nye informasjons- og utviklingsprogrammet. Dette har FrP også forgjeves utfordret Lysbakken på. I dag har vi ingen sanksjonsmuligheter overfor kommunene, som for eksempel Øygarden. Dette innebærer at kommunene i realiteten kan fortsette som i dag, uten at det vil ha konsekvenser. Jeg har også utfordret Lysbakken på dette uten å fått beroligende svar. FrP krever at regjeringen sørger for å få på plass konkrete regler som sikrer de utviklingshemmede samme likeverd som alle andre når det gjelder bolig. Dette er noe jeg vil følge opp videre.

Holmås:

- Det er en grunnleggende rettighet å få bo som man vil, og det gjelder alle mennesker i dette landet. Om vi har støtteordninger og strukturer som fører oss i en annen retning, så er det noe vi må se nærmere på. Jeg vil under-

streke at når lovkravet er individuelle vedtak, så betyr det først og fremst at en vurdering av den enkeltes situasjon skal tillegges avgjørende vekt i vedtaket. Barne- og likestillingsministeren lanserte sitt informasjons- og utviklingsprogram nylig. Det er ment som en klargjøring av at reformen fortsatt gjelder og at det er en klar forventning om at kommunene følger opp.

Spørsmål 3:

- Hvordan sikre at landets kommuner faktisk gir folk rett til tjenester der de bor?

Eriksson:

Svaret ligger i forrige spørsmål. Det handler om å få kommunene til å følge opp og gjennomføre det som er uttalt politikk fra både regjering og storting.

Holmås:

- Det er klart at rettighetslovgivning er viktig, men kanskje like viktig er det å sørge for at nasjonale føringer følges i kommunene. Det er ikke sånn at Stortinget vedtar lover og reformer for at det skal se pent ut på papiret, Vi regulerer for å sikre grupper som ellers hadde risikert at deres rettigheter ikke ble oppfylt. Dersom dette ikke blir fulgt opp i praksis, må vi se på om fylkesmennenes virkemiddelapparat brukes godt nok og om det er behov for endringer i sanksjonsmulighetene.

MURMESTER
ESPEDALEN
MEIR ENN MUR

- mur • steinbelegg • puss • peiser
- fliser • trapper

Tlf. 35 06 03 30 • Fax: 35 06 03 35
Stasjonsvegen 17, 3800 Bø i Telemark
E-mail: hege@muree.no

- Fagkunnskap gir trygghet -

De seks leilighetene tar form. (Foto: Steinar Berntsen)

Endelig får vi det slik vi vil ha det!

- Det har kostet våre foreldre syv år med blod, svette og tårer å få leilighetene våre innflytningsklare. Hvis alt går som det skal nå, flytter vi inn i vinterferien 2011. Da får vi det endelig slik vi vil ha det!

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

De seks ungdommene Stine Østmo, Heidi Berntsen, tvillingene Per Kristian og Hans Olav Magnor, Inger Godager Hansen og Kine Beate Olsen fra Ringsaker kommune i Hedmark gleder seg til å flytte i egne hjem om få måneder. Vi møtte de vordende selveierne i 20-årene på tomten der de seks sammenkjedete leilighetene med et felles areale i midten er i ferd med å ta form. I tillegg til hver sin 56 kvadratmeter store leilighet med kombinert stue og kjøkken, soverom og bad, får alle storslått utsikt over Mjøsa med

sol fra morgen til kveld fra terrassene sine på bakkeplan utenfor. Utendørs boder og parkeringsplasser er også en del av herligheten som ligger i en vanlig boligbebyggelse i gangavstand fra Brumunddal sentrum.

De seks ungdommene har kjent hverandre lenge. Flere har gått sammen både på barne- og ungdomsskolen i tillegg til at de jevnlig har møtt hverandre på ulike fritidsaktiviteter. Noen av dem jobber samme sted også. Etter hvert ble deres foreldre enige om at de ville gå sammen om å bygge boliger til sine familiemedlemmer med utviklingshemning fremfor å risikere at de ble flyttet sammen med eldre eller fremmede med psykiske lidelser eller andre diagnoser. Det faktum at de seks bor i fire ulike pleie- og omsorgssoner i kommunen skulle imidlertid vise seg å komplisere prosessen betydelig.

Foreldrene sendte først en søknad til kommunen om å få starte et felles bo-

Per Kristian Magnor, Stine Østmo, Heidi Berntsen nye hjemmene sine.

ligprosjekt, men fikk til svar at det ikke var noen byggeplaner på gang i det offentliges regi. De ga seg ikke, men satte i stedet i gang planleggingen av et prosjekt i egen regi.

Fem av ungdommene gikk på dette tidspunkt sammen på Nordstumoen videregående skole på Koppang i Stor Elvdal kommune, der de bodde på internat og fikk botrening samtidig. Det var opprinnelig meningen at de skulle flytte direkte inn i hver sin leilighet i Brumunddal etter avsluttet skolegang våren 2009. I stedet ble det flere år i barndomshjemmet. Når de etter alle solemerker flytter inn vinterferien 2011, skjer det ca. to år etter den opprinnelige planen.

Foreldrene fikk først tilbud om en tomt fra kommunen som ungdommene skulle betale dyrt for. Siden trenerte kommunen det videre arbeidet. Etter at foreldrene i ren frustrasjon til slutt tok direkte kontakt med ordfø-

n, Hans Olav Magnor, Inger Godager Hansen og Kine Beate Olsen gleder seg til å flytte inn i de

renen, ble det litt mer fart i sakene. De måtte likevel gjennom enda en nedtur da kommunen uten forvarsel trakk tilbudet om tomten tilbake og ga dem tilbud om en annen i stedet som foreldrene ikke ville akseptere. Etter mye om og men fikk de endelig tilbud på den første tomten – som det bygges på nå. Her skal kommunen betale leie for kontoret som skal innredes for de ansatte som skal gi tjenester til de seks ungdommene.

Mange planer

- I dag bor vi veldig spredt. Det blir fint å kunne besøke hverandre når vi vil, sier de seks ungdommene i en kommentar til Samfunn for alle. De har for øvrig mange planer om alt de skal anskaffe seg i de nye hjemme sine. Det handler om alt fra katt og kaniner til blomster og epletrær. Alle gleder seg til å delta i arbeidet med uteområdet og til å være med på innredningen av leilighetene sine. De skal kjøpe hvitevarer sammen for å få en best mulig

pris, mens seksjonene til kjøkken og bad leveres av byggefirmaet i de fargene hver enkelt har bestemt allerede.

Vi gjør en lang historie kort: I skrivende stund har kommunen lyst ut

stillingene til de som skal arbeide i det som har fått navnet Børkevegen Borettslag. Foreldrene gleder seg over at det allerede er kommet inn en rekke søknader til stillingene som vernepleiere og fagarbeidere. De seks ungdommene har også fått innvilget en sovende nattevakt.

Foreldrene roser de ansatte i kommunens pleie – og omsorgsseksjon og ikke minst de to arkitektene som har tegnet leilighetene. - Her har holdningen hele tiden vært at problemer er til for å løses. Vi har også vært heldige i den forstand at en av ungdommene har en hjelpeverge som er advokat som også har vært til stor hjelp i denne tidvis temmelige tunge prosessen, sier Linda Berntsen, Margrete Våle Magnor, Anne Mary og Robert Østmo.

Foreldrene har nå dannet et styre for det nye borettslaget. Det er allerede vedtatt at det kun er personer med utviklingshemning som skal kunne kjøpe seg inn der hvis noen velger å flytte ut. Husbanken har stilt opp med i underkant av 8 millioner kroner i ekstraordinært tilskudd. Alle ungdommene får bostøtte De unge selveierne får mellom 6 og 7000 kroner i samlede boutgifter – hvilket er billigere enn de hadde måttet betale hvis de skulle bo i kommunale utleieboliger (!)

Robert Østmo, Margrethe Våle Magnor, Linda Berntsen og Anne Mary Østmo anbefaler andre foreldre å gå sammen om å bygge boliger til sine unge voksne familimedlemmer.

Knut Sigve ville ikke flytte hjemmefra, men skjønte gradvis at han ikke hadde noe valg.

Varm film om et sårt tema

I 55 år bodde Knut Sigve Sollid i barndomshjemmet hos moren Gudveig (80) i den lille bygda Folkestad på Sunnmøre. Til slutt måtte hun fortelle ham at hun var blitt for sliten til å kunne ta vare på ham. Nå måtte han leve sitt eget liv. Denne historien er det nå blitt film av.

Den prisbelønte regissøren Gunhild Asting, som i sin tid debuterte med den ikke ukjente dokumentarfilmen "It's hard to be a rock'n roller" i 2006, fulgte mor og sønn over lang tid. Vi blir kjent med hverdagslivet deres i

den vesle bygda der Knut Sigve har sin selvfølgelig plass i nærmiljøet – ikke minst som trommeslager i Folkestad hornmusikk.

55-åringen nekter ikke overraskende bestemt å flytte fra mor og alt det kjente og trygge i den forutsigbare hjembygda. Gradvis går det likevel opp for ham at han ikke får noe valg. Det er en vanskelig prosess for en tenksom mann som må møte voksenlivets utfordringer på et litt annet punkt i livet enn folk flest.

Vi følger ham på fergen med flyttelas-set til Volda. Filmen avsluttes med en

hagefest foran leiligheten som Knut Sigve har fått i et nytt bofellesskap. I den aller siste sekvensen ser vi Gudveig som forlater Knut Sigve der for å dra hjem – til bare seg – for første gang.

Det er blitt en varm film – om et sårt tema.

Filmen har vært vist både i Volda, på Bergen Internasjonale Film Festival og ikke minst to ganger på TV2 der den er blitt det mest sette Dokument 2-programmet i 2010. Prosjektet har blant annet fått støtte fra Extra-stiftelsen – innsøkt gjennom NFU.

Bilder fra filmen.

Diskrimineringsnemnda – om diskrimineringsvedtaket

Likestillings- og diskrimineringsnemnda har – slik vi meldte i forrige utgave av SFA – stadfestet at NAV diskriminerer personer med utviklingshemning som bor i såkalte "samlokaliserte" boliger i den forstand at de hittil ikke har fått innvilget egen bil. Nå foreligger nemndas utdypende begrunnelse for vedtaket.

- Denne saken handler om at NFU i 2009 klaget NAVs vurdering av stønad til motorkjøretøy etter folketrykkelovens paragraf 107 inn for Likestillings- og diskrimineringsombudet, sier juridisk rådgiver i NFU, Ivar Stokkerei, til Samfunn for alle. Han minner samtidig om at forbundet allerede i 1999 sendte brev til daværende Rikstrygdeverket som var uenig med NFU, og derfor ikke endret sin praksis. - Da den nye Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven trådte i kraft, ga det oss mulighet til å ta saken opp på nytt i forhold til likestillingsombudet. Ombudet tok ikke NFUs klage til følge. Desto mer fornøyd er vi derfor nå over at Likestillings- og diskrimineringsnemnda endelig har gjort det.

Stokkerei er glad for at nemnda i sin begrunnelse presiserer at det ikke uten videre kan legges til grunn at personer i såkalte "samlokaliserte" boliger har et bo- og livsfellesskap som gjør det rimelig å kreve at de – mer enn andre som bor geografisk nær hverandre – skal samordne sitt transportbehov. - Nemnda understreker dessuten til at det ikke finnes noen regler i folketrykkeloven om at personer med utviklingshemning skal stilles dårligere enn andre ved tildeling

av ytelser. Det at kommunene selv har valgt å legge sine utleieboliger til personer med utviklingshemning geografisk nær hverandre, skal med andre ord ikke gå ut over deres mulighet til å ivareta sitt individuelle transportbehov. For NFU er det selvsagt åpenbart at hver enkelt selv skal kunne bestemme når og hvor vedkommende har lyst til å dra på en aktivitet, på besøk til noen eller hva det nå skal være. Dette burde også ha vært åpenbart for NAV på et langt tidligere tidspunkt.

- Betyr dette at enhver person med utviklingshemning fra nå av kan søke om sin egen trygdefinansierte bil?

- Det betyr at de på lik linje med andre selvsagt skal kunne søke om å få sin egen trygdefinansierte bil som de fritt skal kunne disponere uten å måtte inngå avtaler med sine naboer. Det er samtidig heller ingenting i veien for at de kan ta med naboene som passasjerer eller selv sitte på med noen som har bil som bor samme sted, svarer Ivar Stokkerei.

Ikke rettslig bindende

Han påpeker at nemndas vedtak likevel ikke er rettslig bindende. - Nemnda er et uavhengig organ og kan med andre ord ikke gi rettslig pålegg om at vedtak skal følges. Det er likevel slik at offentlige myndigheter bør ta dette inn over seg og følge opp nemndas uttalelse. NFU har nå sendt brev til statsråd Hanne Bjurstrøm, vist til nemndas begrunnelse og bedt om at hun sørger for at NAV ordner opp og endrer sin diskriminerende praksis.

Ivar Stokkerei kan gi mer informasjon på telefon 22 39 60 50 eller via e-post ivar@nfunorge.org

Årets gaveidé?

empo tv på dvd

I programmene møter du andre mennesker med utviklingshemning. Våre journalister, programledere og fotografer har selv utviklingshemning. Vi ønsker å vise at utviklingshemning ikke hindrer et godt og meningsfullt liv.

Vi vil engasjere deg, underholde deg, gi deg gode forbilder og ny kunnskap.

Nå tilbyr vi svært rimelige abonnement på Empo tvs programmer på DVD. For kr. 1950,- pr. år* får du en halvtimes DVD i posten ca. hver 14. dag.

For å bestille, ring 64 87 74 76 eller gå inn på: www.empotv.no

*) Tilbudet er inkludert porto og gjelder privatpersoner. For institusjoner er det egne priser. Ta kontakt for et tilbud.

NFU Rjukan fyller 60 år

NFU Rjukan lokallag i Telemark fylte 60 år nylig. Vi gratulerer og sakser følgende fra jubileumsberetningen:

Etter initiativ fra den kooperative kvinneforening ble vår forening stiftet 10. oktober 1950 under navnet "Åndsvakehjelpen." Medlemstallet var 57 aktive og 119 passive den gangen. I 1952 holdt foreningen sin første basar. Inntektene ble fordelt mellom Kviteseid Arbeidshjem for unge piker, Bakkebø Skolehjem for åndsvake barn

etter ble "Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede" (NFPU) stiftet. Fem år senere ble Telemark Fylkeslag av NFPU etablert. Rjukan lokallag arrangerte fylkeslagets årsmøte i 1979 og 1984.

Feriested

Behovet for et feriested for utviklingshemmede var stort. I 1972 kjøpte foreningen eiendommen Grovdal i Vå i Rauland.

I 1979 startet kommunen planleggingen av Tinn Dagskole som laget

populært tiltak. Gjennom årene har laget vært representert i forskjellige råd og utvalg både kommunal- og på fylkesplan.

Småstoff

Lav erstatning

Åge Vidar Fjell (59) som urettmessig ble dømt til drap på sin nabo i 1990, har nå fått 8 millioner kroner i oppreisning. Det mener Fjells advokat, Ole-Martin Meland, er for lite.

59-åringen, som har utviklingshemning, ble dømt til syv års fengsel og ti års sikring for et drap han ikke hadde begått. Med hjelp fra privatetterforsker Tore Sandberg kom saken opp på nytt. I september i år kom den formelle frikjennelsen i Borgarting lagmannsrett. Nå har statens sivilrettsforvaltning ifølge NRK avgjort at 59-åringen som også har en alvorlig kreftdiagnose, får ovennevnte oppreisning. Kravet overfor staten lød på 19 millioner kroner. Meland mener spriket er for stort mellom de lidelsene Åge Vidar Fjell er påført. Derfor skal saken hans opp til ordinær domstolsbehandling.

Klær til besvær...

I Bodø kommune kan man ikke ta med koffert eller bag når man skal bli kjørt ellers hentet til et opphold på avlastning. Dette betyr at foreldre må kjøre, gå eller ta bussen samme strekning for å hente eller levere klær. Det blir henviset til at det ikke skal være løse gjenstander i bussen/drosjen. Ransel eller gymbag er derimot tillatt.

Styret i jubileumsåret: Reidun Martinsen, Ørjan Haukaas, Anny Andersen, Kari Aarhus, Trine Beate Fagerholt og Marit Seim.

og Nærland Åndsvakehjem. Det var disse institusjonene som ble støttet av foreningen de første årene.

Målet var å få reist en institusjon i eget fylke. I 1953 ble det nedsatt en fylkeskomité for åndsvakeomsorgen i Telemark som kjøpte Dagsrud gård i Holla. Den første paviljongen på Dagsrud sto ferdig i 1958. Foreningens navn ble endret til "Foreningen for Dagsrud". Fra da av gikk foreningens støtte mest til Dagsrudheimen. I 1966 fikk Dagsrud-foreningen henstilling fra "Foreningen for Emma Hjorths venner" om å slutte seg til et landsforbund for å bidra til et mer effektivt arbeid for utviklingshemmede. Medlemmene gikk inn for dette. Året

støttet i de årene den var i drift. I 1981 arrangerte laget den første av mange romjulsfester for utviklingshemmede med venner og familie. I 1982 startet vi opp med hygge/diskokvelder i skoleferien og holdt på med det i mange år. Ellers har laget arrangert turer og avlastningsopphold i egen regi, gitt støtte til deltagelse på leire og andre tiltak og ikke minst store summer til fritids- og trivselstiltak for beboerne på Dagsrudheimen som ble nedlagt under gjennomføringen av ansvarsreformen.

I 1981 endret foreningen navn til Rjukan Lokallag av NFPU.

I dag arrangerer vi julebord, juletreffester og svømmetrening for medlemmene. Grillkveldene våre er også et

Statsministeren klipper snoren. (Foto: Svein Samuelsen, Indre Akershus Blad)

Kastet glans over omsorgsfabrikk

Statsminister Jens Stoltenberg og helse- og omsorgsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen kastet nylig glans over åpningen av Sørvald bo- og behandlingssenter i Sørums kommun i Akershus.

- Det er helt sikkert svært mye bra med bo- og behandlingssenteret. Men det er urovekkende at avlastningsboliger skal være lokalisert i denne omsorgsindustrien, skriver NFUs leder, Jens Petter Gitlesen, i en kommentar på forbundets nettside www.nfunorge.org

Han viser til at senteret, ifølge Sørums Arbeiderparti, til sammen har 54 sykehjems- og heldøgns omsorgsplasser,

fordelt på følgende ulike brukergrupper: 30 sykehjemsplasser, 10 boenheter for psykisk syke, åtte plasser for funksjonshemmede og seks avlastningsplasser for barn. - Brukerne av senteret har også fått et oppvarmet basseng. Kommunen har utvilsomt satset mye. Senteret ser staselig ut og er bygget i gode materialer. Det bør likevel stilles kritiske spørsmål til det å plassere forskjellige brukergrupper i samme omsorgsfabrikk, skriver Jens Petter Gitlesen.

Les mer om hva han mener på www.nfunorge.org

Ny reise- arrangør

For ikke lenge siden så en ny reisearrangør dagens lys her i landet – til glede for turister med behov for bistand. Unike Ferie Opplevelser (UFO) på Kløfta i Akershus arrangerer turer både innenlands og utenlands – basert på felles interesser og alder. Det eneste som kreves, er at man har lyst til å være med.

- Turene våre kan også fungere som avlastning. Fokus er rettet mot trygghet, omsorg og gode opplevelser, sier daglig leder Marit Stokkenes, som er en gammel ringrev i bransjen. Allerede etter et år har hun og kollega Per Egil Hvam høstet lovord for sine turer til Hellas, Malta, Danmark, Gran Canaria og ikke minst til ulike reisemål i Norge. Også storbyturen til London og København står på UFO-programmet.

De fleste turene går til faste hoteller der gjestene ønskes varmt velkommen av den gjestfrie befolkningen.

- Gjennom vårt nærvær er ikke minst befolkningen på våre to reisemål i Hellas i ferd med å få veldig positive holdninger til personer med utviklingshemning. Gjestene våre er fantastiske ambassadører for seg selv!

I tillegg til sin tidligere erfaring fra bransjen, har Marit en søster med utviklingshemning. Det preget hennes barndom og oppvekst. - Jeg er nærmest blitt oppdratt til å arbeide for denne målgruppen, sier hun. Mange av våre lesere vil nok huske hennes far, Arne Rud Moa, tidligere og mangeårige medarbeider i NFU. Han har i en mannsalder også vært en ildsjel i arbeidet med Torshovkorpset med musikanter med utviklingshemning. Et engasjement som også har gått i blodet på Marit, som i dag bruker mye av sin fritid som nestleder for korpset.

Marit Stokkenes og Per Egil Hvam. Foto: Bitten Munthe-Kaas.

Leserbrev

Hei,

Jeg vil nevne en sak for dere sentralt:

Vi hadde fylkesårsmøte i NFU Møre og Romsdal i vår og i den anledning var vi så heldige å få besøk av Jens Petter Gitlesen. Det var givende å høre på hva han hadde å si, og i en sammenheng etterlyste han et annet (og bedre) ord for "avlastning".

Jeg har tenkt mye på dette. Vet ikke om jeg har funnet et passende ord, men jeg har et forslag: aktivitetsopphold, eventuelt aktivitetsdager, aktivitetsuke(r), aktivitetshelg -alt etter oppholdets varighet.

Jeg tenker at ordet må være positivt ladet særlig for den det gjelder (ungdom/barn), men også klinge positivt for den som er hjelper. Ordet signaliserer forventninger til hjelper og at den det gjelder håper på at "noe skjer" som er ok, gøy, osv. Ordet signaliserer også at pårørende har forventninger til at barnet deres skal ha aktiviteter på det nivået (selvsagt) som er mulig. Ordet avlastning synes jeg er stigmatiserende, passivt og leit!!!

Det finnes sikkert mange andre medlemmer rundt om i landet som har bedre forslag. Kanskje kan det være en idé å lage en liten uformell "konkurranse" i Samfunn for alle? Dere kan utfordre lokallag, utfordre foreldre, hjelpere og sist, men ikke minst: Den enkelte selv til å sende inn forslag til dere?

Jeg går uansett stadig og tenker på dette, og synes både barna våre og vi fortjener et mindre belastende ord.

Med vennlig hilsen

Bente Urke

Kjære Bente Urke,

Dette er en god ide. Din utfordring formidles herved videre til våre lesere!

Red.

Ønsker du deg jobb?

Kunne du tenke deg å jobbe som støttekontakt for en eller flere personer i Gjøvik kommune?

Vil DU bety noe helt spesielt for en ungdom eller voksen?

Du må være fylt 18 år, og det er en fordel at du har førerkort og bil til disposisjon.

Lønn og utgiftsdekning er ikke så dårlig som du tror, du vil bli overrasket.

Jobben gir deg mye, og kan ikke bare måles i kroner og øre – du får mye mer igjen:

- Du hjelper din venn til positiv fritid.
- Du kan få nyttige erfaringer og fine sosiale utfordringer.
- Men fremfor alt – du treffer mange hyggelige mennesker.

Høres dette interessant ut?

Ta kontakt for en uforpliktende prat!

Kontakt kulturkontoret

i Gjøvik kommune, Solvor Sandmark, tlf. 61 18 96 39 eller 46 91 15 98. E-mail: solvor.sandmark@gjovik.kommune.no

Gjøvik kommune

Kultur og fritid

MINNEORD OM DIANA CAROL HANSEN

Diana Hansen og datteren Nelli Jeanetta. (Foto: Bitten Munthe-Kaas)

Diana Carol Hansen ble født 11. april 1948 i West Virginia. Da ho var 6 år flyttet ho sammen med mor, far og broren til Medina i Ohio, der familien ble boende.

Da mamma var 22 år, juni 1970, dro hun på et cruise i Karibien med ei venninne. Før skipet forlot havn, måtte alle passasjerer være med på en sikkerhetsdrill og møte ved en livbåt. Pappa var sjefselektriker om bord og hadde ansvar for livbåten som mamma møtte opp ved. Det ble kjærlighet ved første blikk.

Så giftet de seg 2. juledag 1970. De seilte da tre år i Karibien sammen før søstera mi kom til verden og de flyttet til Norge. Jeg ble så født i 1976 og broren min i 1980.

Diana var mamma med stor "M". Ho var der alltid for oss barna. Hun

hjalp oss og ga også råd når vi spurte om det – og av og til når vi ikke ba om det også. Ho sendte alltid oss søsken av gårde på skolen med et bibelvers i bagen vår.

Mamma var hjemmeværende mens vi var små, men startet frisørsalong og neglestudio etter at vi blei større. Dette jobbet hun med til ca. år 2000.

Jeg og mamma ble medlem i NFU for noen år siden. Vi var begge med i Aust-Agder fylkesstyre. Mamma var veldig aktiv i lokallaget i Arendal helt til ho ble veldig syk og døde.

Jeg og familien min vil alltid huske på alle de gode tidene og på mamma som ho var før ho ble syk.

Hvil i fred, MAMMA

Nelli Jeanetta

Diana var et høyt verdsatt menneske med mange flotte karakterer. I Aust-Agder fylkesstyre satt ho samtidig som sin datter Nelli. Etter at hun gikk ut av styret her, gikk hun inn i lokallagsstyret i Arenal, mens Nelli fortsatte i fylkesstyret. Vi lærte å stole på at om Diana hadde sagt at ho skulle ordne noe, ja, da ble det gjort. Diana var lojal, men hadde sterke meninger om mangt. Hun ga ofte uttrykk for sine meninger, men likevel på en mild måte. Hun torde påpeke andres feil, men også innrømme sine egne.

Da Dianas helse begynte å svikte, gikk det dessverre lang tid før hun fikk en diagnose. Dette gjorde at tiden med kreftdiagnosen bare varte i noen få måneder for Diana. I denne tiden var hun fast i sin tro og utrolig i sin positivitet. Ho var så spent på hvordan det ville bli for Nelli å flytte til Moss og dermed langt borte fra mamma. Under en måned etter bryllupet døde Diana, bare 62 år gammel. Våre varme tanker til Nelli og resten av familien.

Vi er mange i fylkeslaget som vil savne Diana. Fred over hennes minne.

NFU Aust-Agder fylkeslag

Diana Carol var aktiv i styret i Arendal lokallag i de årene hun var medlem av NFU. Hun var vår vaktbikkje overfor kommunen når det gjaldt bolig og stilte i komitemøter når det trengtes. Dette var Dianas hjertebarn. Hun var leder i lokallaget i en kort periode fram til hun ble syk. Diana var veldig et veldig engasjert og positivt menneske. Vi lyser fred over hennes minne og savner henne veldig.

NFU Arendal lokallag

NFU Oppland fylkeslag

– kurs i dans, ferie og fritid

Dans, ferie og fritid var temaer for kurshelgen i NFU Oppland nylig.

Dansekurset var populært, med 65 deltakere.

Ferie og fritid-kurset var for pårørende og tillitsvalgte i fylkeslaget.

Kursdeltakerne snakket om hva det er å ha et selvstendig liv på fritiden.

Og at det finnes en ordning som kalles Fritid med bistand.

I Vang og Gjøvik har kommunene mange gode ferie- og fritidsordninger for personer med utviklingshemning.

Oppland fylkesstyre vil skrive til alle kommunene i fylket. De vil be kommunene om å bedre forholdene rundt ferie og fritid for personer med utviklingshemning.

De vil også be kommunene om å slutte seg til ordningen Fritid med bistand.

Nesten 100 deltakere møttes på på Fagernes nylig til den faste kurshelgen som NFU Oppland fylkeslag arrangerer på denne årstiden.

I år stod det to kurs på programmet. Dansekurset med Ragnar Spiten som samlet 65 deltakere, hvorav 17 ledsagere, ble avsluttet med en feiende oppvisning. Ferie og fritid var temaet for kurset som var rettet mot pårørende og tillitsvalgte i fylkeslaget med Marit Kollstad og Heidi Bråten som foredragsholdere.

Kollstads innlegg hadde tittelen: "Hva innebærer et selvstendig liv på fritid?" Hun har intervjuet fire jenter med utviklingshemning om deres fritidsaktiviteter. Bråten snakket om "Samarbeidsmodeller – nøkkelen" til økt fysisk aktivitet for funksjonshemmede lokalt". Hun ga også en kort presentasjon av ordningen Fritid med bistand. Magne Velure holdt en gjennomgang av lovverket på områdene ferie og fritid for personer med utviklingshemning. Både Kollstads og Bråten's presentasjoner er lagt ut på fylkeslagets hjemmeside.

Ett av målene med dette kurset var å utveksle erfaringer om hvordan kommunene i Oppland praktiserer ferie- og fritidsordninger for personer med utviklingshemning. Med utgangspunkt i de gode tilbudene som blant annet gis

Deltakerne på dansekurset sammen med instruktør Ragnar Spiten. (Foto: Anita Teige)

i Vang og Gjøvik, vil fylkesstyret utarbeide et skriv til alle kommunene med sterk henstilling om både å legge bedre til rette på disse viktige livsområdene og å slutte seg til opplegget Fritid med bistand.

Elever med utviklingshemning møtte statssekretæren i Kunnskapsdepartementet:

– Mye å gripe fatt i

- Møtet med seks elever med utviklingshemning var tankevekkende. Det de fortalte om sin hverdag på ungdomsskolen og videregående, levner ingen tvil om at det er mye å gripe fatt i. Spesielt bekymringsfullt var det som kom fram om mangelen på kompetanse og at det stilles for få krav til det elevene skal lære på videregående.

Statssekretær Lisbeth Rugtvedt noterte flittig da hun møtte seks elever som NFU hadde funnet fram til fra ungdoms- og videregående skoler i Aust-Agder, Vest-Agder, Telemark, Møre og Romsdal, Akershus og Hordaland nylig. Bakgrunnen for møtet var at departementet i kjølvannet av Midtlyng-utvalgets innstilling for tiden arbeider med en stortingsmelding om tilrettelagt opplæring og støttesyste-

Vindar Valle fortalte i ord og bilder om sin hverdag i 2. klasse på Holt videregående skole i Tvedestrand

met rundt det som skal legges fram til våren. Departementet er opptatt av å få et innblikk i både det som fungerer positivt og negativt for nettopp denne elevgruppen. Og ønsket ble oppfylt.

Flere av elevene ga både i ord og bilder uttrykk for at de trives – selv om innholdet i det enkelte formidlet om sin skolehverdag, unektelig minnet om ”vaffelpedagogikk”.

Ane Røberg Aure går i 1. klasse på såkalt tilrettelagt løp i studiespesialisering på helse- og sosialfag ved Romsdal videregående skole i Molde. På denne avdelingen går det syv elever – noen på første, enkelte på andre året. I sin orientering viste Ane til at hun gikk i vanlig klasse sammen med noen av vennene sine på ungdomsskolen og at hun ønsker å gå i en vanlig klasse nå også.

Hennes mor, Aslaug Røberg la ikke skjul på at hun er kritisk til datterens alternative opplæringstilbud. - Det elevene lærer her, gir ingen kompetanse med tanke på den enkeltes muligheter senere i arbeidslivet. Dette er integrering, men har ikke noe med inkludering gjøre, sa hun i en kommentar til Samfunn for alle.

Statssekretær Lisbeth Rugtvedt - her forevige sammen med Kristian Søgne og Ane Røberg Aure.

Synne Waage fra Austevoll videregående skule sammen med sin ledsager Jannicke Solberg Waage.

Bjørn Søgne, far til 10-klassingen Kristian ved Råholt ungdomsskole i Eidsvoll kommune i Akershus kom blant annet inn på det uheldige i at den samme PP-tjenesten ikke følger den enkelte gjennom hele skoleløpet. Også han savnet større ambisjoner og mer kompetanse rundt sønnens skoletilbud. - Selv om han trives, får han ikke utviklet ressursene sine godt nok. Han har sin egen lærer, men blir overlatt til en assistent så fort klassens lærer er fraværende. Nå står han foran overgangen til videregående. Vi håper Kristian kommer inn på en skole som

både tenker langsiktig i tilretteleggingen av hans opplæringstilbud mot arbeidslivet og at han får opprettholdt kontakten med vennene sine.

Statssekretæren benyttet anledningen til å minne om NFUs nye eksempelsamling "Fokus på overganger mellom ulike skoleslag" som hun mente kan bli et viktig verktøy i denne sammenheng. NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen roste på sin side Barne- og likestillingsdepartementets nye Informasjons- og utviklingsprogram som han tror vil bli et nyttig redskap i Kunnskapsdepartementets arbeid for

en skole for alle.

I en kommentar etter møtet konkluderte Lisbeth Rugtvedt med at mangelen på kompetanse, ledelse, åpenhet og positive holdninger er de største utfordringene i arbeidet med å skape en skole for alle. – Det er behov for et langt bedre støtteapparat både rundt elevene og lærerne understreket Lisbeth Rugtvedt.

Vi kommer tilbake til dette møtet i neste nummer.

Gettobygging i Rana kommune

Kommunestyret i Rana har vedtatt å bygge 20 nye omsorgsboliger samme sted. På den kommunale tomten Mobekken skal det bli leiligheter for brukere av ressurskrevende tjenester, unge funksjonshemmede og personer med utviklingshemning som vil få en månedlig husleie på den nette sum av 9369 kroner.

Leder av Helse- og omsorgsutvalget, Rune Olsen (A) er ifølge RanaBlad sikker på at dette er rett vei å gå. - Her utnytter vi ressursene ved at vi gir brukerne en bedre tjeneste, samtidig som vi reduserer kostnadene, mener han. Omsorgssjef Ann Jorid Virik er også overbevist om at det er klokt å gjennomføre dette prosjektet og karakteriserer det som "en investering for framtida".

Flere andre politikere har imidlertid savnet brukerorganisasjonenes syn i saksutredningen. Bjørg Simonsen fra AP har stilt spørsmål ved hvor klokt det er å blande det hun omtaler som "fysisk- og psykisk utviklingshemmede". Torill Ø. Hanssen (FrP) har bekymret seg for den foreløpig kostnadsrammen som er på 53,5 millioner kroner og påpekt at kostnadsoverslaget er knyttet til et skisseprosjekt og ikke et

ferdig prosjektert prosjekt. Hennes partifelle, Allan Johansen, har også ment at prislappen er for høy. - Er det slik at vi kan risikere at leilighetene blir stående tomme, har både han og Høyres Kai Henriksen lurt på.

Men rådmann Sigmund Johnsen er ikke redd. Han mener tilbudet vil bli attraktivt og frykter ikke at omsetningen av leilighetene vil bli noe problem. Rådmannen viser til at driften av flere omfattende tjenestetilbud kan effektiviseres gjennom denne samlokaliseringen. - Vi sikrer oss samtidig god ivaretagelse av kvaliteten og av de ansattes arbeidsvilkår, fastslår han.

Leilighetskomplekset skal være ferdigstilt i 2012. Helse- og sosialavdelingen skal stå for tjenesten til de 3 - 5 fremtidige beboerne med utviklingshemning som man har tenkt skal bo der, mens omsorgsavdelingen skal stå for tjenestene til de syv såkalte ressurskrevende. Hvilken instans som skal gi tjenester til de resterende 8-10 unge funksjonshemmede, skriver RanaBlad derimot ikke noe om.

(Saken ovenfor er hentet fra RanaBlad 4. november, red.)

empo tv

Ledige jobber i tv!

Vi har ledige tv-jobber i Empo i Ski i Akershus.

Empo tv er Norges eneste tv-kanal for- og med mennesker med utviklingshemning. Du må derfor ha en utviklingshemning for å kunne søke.

Vi gir opplæring i journalistikk, tv-foto, lyd og enkel redigering.

PS! Du behøver ikke bo i Ski for å jobbe hos oss. Mange pendler fra andre kommuner.

For mer informasjon og søknadsskjema:
Ring 64 87 74 76 eller gå inn på

www.empotv.no

Galt av oss å si at folk tar gale valg

- Etterspørselen etter bynære utleieleiligheter for personer med nedsatt funksjonsevne i Mo i Rana er stor. Få ønsker å eie boligene sine selv. NFU Rana lokallag har ikke engasjert seg spesielt i prosjektet på Mobekken – ettersom det kun er snakk om at mellom tre og fem personer med utviklingshemning skal bo der.

Leder av NFU Rana lokallag, Svein Magne Berggren, sier i en kommentar til SFA at det er flere pårørende til personer med utviklingshemning som nettopp ønsker den type botilbud til sine familiemedlemmer som det nå skal bygges på Mobekken. - Mitt dilemma som lokallagsleder er at selv om NFU sentralt som organisasjon prinsipielt er imot at kommunene bygger så mange som 20 leiligheter under samme tak for mennesker med behov for tjenester, blir det feil av oss å si til dem at de dermed tar et galt valg. Dette handler om mennesker som fullt ut er i stand til å ta egne valg.

Berggren viser til at NFU Rana lokallag allerede i brev til alle politiske partier har påpekt at kommunen i årene fremover må bygge flere utleieboliger. - Antallet personer med utviklingshemning som vil etterspørre egen bolig, vil bli sterkt økende de nærmeste årene. Etterspørselen etter avlastningstilbud er også sterkt økende. Disse behovene må ikke dekkes gjennom boligprosjektet i Mobekken. Hittil har vi ikke fått noen respons på denne henvendelsen. Dette er en sak vi kommer til å engasjere oss aktivt i, understreker Svein Magne Berggren.

- Svært skuffende

Det er svært skuffende at også Rana kommune kommer etter i den nye kommunale institusjonsboomen som

herjer over landet vårt. Dette er en konsekvens av at Husbanken subsidierer enhver kommunal institusjon, til tross for statlige føringer.

Kommentar fra forbundslederen

I en kommentar til at det nå skal bygges 20 omsorgsboliger på Mobekken aviser NFUs forbundsleder, Jens Petter Gitlesen, argumentet fra lederen av helse- og omsorgsutvalget, Rune Olsen, om kostnader og stordriftsfordeler. - Det kan nok være litt penger å spare på felles nattevakt i tillegg til at det å etablere kollektive og lovstridige tjenester også kan gi visse besparelser. Det er også trist at lederen av helse- og omsorgsutvalget ikke ser det etisk betenkelige med å bosette folk etter funksjonsnivå. Det er i tillegg skuffende at verken Olsen eller Rana kommune ser de langsiktige kostnadene med institusjonsliv. I forbindelse med ansvarsreformen ble det gjort undersøkelser som viste at en slik tilværelse er svært kostbar, sammenlignet med mer normaliserte livsbetingelser.

NFU er – som alle vet – sterkt i mot institusjonalisering, presiserer Gitlesen. Han viser til at dette er fastslått i forbundets prinsipp 6 – som er vedtatt av Landsmøtet. - Hva pårørende måtte mene, er ikke direkte relevant for NFUs holdninger. Blant pårørende til personer under HVPU, var det i utgangspunktet ca. 75 prosent som gikk imot reformen, mens ca. 75 prosent gikk inn for reformen etter hvert som den skred frem. Folk får mene hva de vil. Det gjelder selvsagt også et hvert medlem av NFU. Organisasjonen NFU skal imidlertid forholde seg til landsmøtevedtak. Det gjelder både forbundsleder, lokallagsledere og alle andre medlemmer når de uttaler seg på vegne av NFU. Hvis tillitsvalgte i NFU opplever konflikt mellom egne og organisasjonens synspunkter, kan det være fornuftig å overlate saken til andre som ikke opplever tilsvarende konflikt, sier Jens Petter Gitlesen.

Organisasjonen NFU skal forholde seg til landsmøtevedtak, presiserer Jens Petter Gitlesen

Ny eksempelsamling fra NFU

NFUs nye eksempelsamling ”Fokus på overganger mellom ulike skoleslag” inneholder 12 reportasjer om barn, ungdom og unge voksne med funksjonsnedsettelse som har vært gjennom overganger i skolesystemet fra barnehage til arbeidsliv.

Bakgrunnen for eksempelsamlingen - som er finansiert av Utdanningsdirektoratet - er de uttallige henvendelsene som NFU gjennom årene har fått fra fortvilte foreldre som har sendt sine håpefulle til første dag på ett nytt skoletrinn. Altfor mange er blitt møtt av en skole som ikke har vært godt nok forberedt på å ta i mot dem. Skolene har manglet alt - fra inkluderende organisering, inkluderende faglig tilpasning, inkluderende skolekultur og inkluderende sosial tilpasning.

Heller ikke de 12 elevene i denne eksempelsamlingen har hatt perfekte overganger. Deres overgangsprosesser har også vært preget av problemer, bekymringer, usikkerhet og skjær i sjøen - slik overganger mellom ulike skoleslag er - for elever flest. De er til gjengjeld blitt møtt av en skole som har heist inkluderingsfanen høyt, tydelig og har

tro på hver enkelt. Eksemplene illustrerer samtidig hvor viktig det er at de som representerer skolesystemet har god kompetanse, gode holdninger og ikke minst hvilken viktig nøkkelperson skoleleder er i dette systemet.

NFU håper at disse eksemplene kan bli til inspirasjon og et godt verktøy til å holde blikket den riktige veien i det viktige arbeidet med å lage gode overganger mellom ulike skoleslag for elever både med og uten funksjonsnedsettelse.

Eksempletsamlingen kan bestilles i NFU. Se hvordan på side 40.

Automatisk frikort i 2011

Har du kanskje fått frikort i posten?

Nå behøver vi ikke lenger å gjemme på kvitteringer fra legen og apoteket.

Når vi har passert frikortgrensen for egenandeler på helsetjenester og medisiner, kommer frikortet automatisk i posten.

Hittil er det sendt ut bortimot 800 000 frikort.

I løpet av 2010 vil over en million nordmenn ha fått frikortet direkte i posten.

1. juni 2010 ble det innført en ny automatisk frikortordning for egenandelstak 1. Fra 2011 blir alle egenandeler registrert automatisk, også egenandeler fra pasientreiser med rekvisisjon. Kvitteringskort for egenandeler vil derfor ikke lenger benyttes.

Alle som passerer frikortgrensen for egenandeler på helsetjenester og medisiner i løpet av et kalenderår har krav på frikort. Med den nye ordningen får brukerne nå frikortet automatisk i posten. Ordningen er særlig viktig for de brukerne som ikke selv har ressurser til å samle kvitteringer og søke om frikort.

Hittil er om lag 800 000 frikort utstedt automatisk. Det er ventet at over en million nordmenn vil motta denne velferdsordningen direkte i posten i løpet av 2011.

Frikortet skal komme i posten innen tre uker etter at egenandelstaket på 1880 kroner er nådd.

Frikorttelefon

Helseøkonomiforvaltningen (HELFO) har en egen telefonjeneste og nettside for å besvare spørsmål om frikort og egenandeler. Ring Frikorttelefonen på nummer 815 70 050 eller se www.helfo.no/frikort.

Ortopedisk verksted i Nord

Vi produserer, reparerer og leverer:

Proteser *Ortoser *Fotsenger

*Korsetter/Brakband

*Skoinnlegg *Skotøy/ortopediske sko

*Løplab/ganganalyse

*Fysioterapi/Fysikalsk behandling

physiological footwear

Aktiv Ortopedi AS

Avd. Tromsø...: Tlf. 77 60 00 22

Avd. Harstad...: Tlf. 77 00 57 00

Avd. Alta.....: Tlf. 77 60 00 22

Avd. Narvik...: Tlf. 77 00 57 00

Avd. Finnsnes: Tlf. 77 60 00 22

e-post: post@aktivortopedi.no

www.aktivortopedi.no

ØKSNES ASVO AS

- En Vekst bedrift

Bilde: Inger Lise Sundt

ICA NÆR

BRUKTHANDEL

LIFE HELSEKOST

VÅRE HJEM
SØM, GAVER OG INTERIØR

KAFE

TRANSPORT

GODS EKSPEDISJON

TREPRODUKSJON

VED SENTRAL

DAGSETER

Kontakt:

Øksnes ASVO AS

Storgata 28, 8430 Myre

Tlf: 761 33600 asvo2@online.no

Med MEMOplanner XL
blir det lettere
å holde oversikt ”

MEMOplanner er en digital kalender som hjelper deg å huske avtaler og strukturere dagen din året rundt. Påminnelser mottas som lyd, talemelding eller SMS. MEMOplanner kan tilrettelegges direkte på skjermen eller fra en annen PC - som fjernhjelp via Internett.

MEMOplanner er utviklet etter innspill fra brukere og pårørende.

NYHET!

MEMOplanner leveres i tre ulike størrelser: MEMOplanner, MEMOplanner MEDIUM og MEMOplanner XL for den som vil ha enda bedre oversikt.

Vil du vite mer? Se vår hjemmeside for mer informasjon, flere bilder, filmer og kurstilbud.

ABILIA AS

Tel 37 14 94 50 | Fax +47 37 14 94 70 | info@abilia.no | www.abilia.no

ABILIA

GEWA AB | FALCK IGEL

Vant halvannet års kamp for a

I mars 2009 søkte Hildebjørg Fosse og Øivind Moen i Trondheim kommunen om avlastning for sin sønn Emil som da var fem år og har Downs syndrom. De fikk avslag. Etter nesten halvannet års kamp mot kommunen, hjelp fra NFU og klage til fylkesmannen som opphevet kommunens vedtak, fikk de i august i år endelig avlastnings-tilbudet de hadde bedt om.

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

Hildebjørg Fosse og Øivind Moen forteller sin historie til Samfunn for alle for å vise andre foreldre i samme situasjon at det nytter å stå på og ikke gi seg. De legger samtidig ikke skjul på at saken trolig ikke hadde endt i deres favør hvis de ikke hadde tatt kontakt med juridisk rådgiver i NFU, Hedvig Ekberg. - Det var en fantastisk lettelse å overlate stafettpinnen til henne, sier de i en kommentar til SFA.

Da de søkte om avlastning for snart to år siden hadde Emil ikke verbalt språk. Det ble brukt tegn til tale for å kommunisere med ham. I en uttalelse

ADVOKATFIRMAET

HESTENES OG DRAMER Son AS

www.hestenesdramer.no

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede:

- sosialtjenester (praktisk bistand, BPA, støttekontakt, omsorgslønn, avlastning, "tvangsflytte-saker")
- trygdeytelser (grunnstønad, hjelpestønad, stønad til bil mv),
- undervisning (spesialpedagogisk hjelp i barnehage og skole mv)
- arv og testament, verge / hjelpeverge, erstatning, arbeidsrett mv.

Ta gjerne kontakt! Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag.

Storgt 54 – 1555 Son Tlf: 64 95 04 14 Fax: 64 95 04 13

Advokat Kristin Kramås

kristin.kramaas@hestenesdramer.no
tlf: 918 85 984

Advokat Petter Kramås

petter.kramaas@hestenesdramer.no
tlf: 901 37 450

avlastning

fra Trondsletten habiliteringssenter ble det blant annet vist til at "han har et stort sprik mellom grovmotorisk fungering og evne til innsikt og forståelse som gjør det særdeles viktig med døgnkontinuerlig tilsyn for å ivareta sikkerhet". Dette i motsetning til jevnaldrende som vanligvis både kan være ute og inne uten tilsyn hele tiden.

I søknaden het det ellers at mens andre foreldre får avlastning ved at deres barn er med venner hjem eller har venner på besøk, skjer dette aldri med Emil. Han har nedsatt hørsel og er vanskelig å lede verbalt. Emil setter seg fysisk til motverge i mange ulike situasjoner i løpet av en dag – som i sin tur var slitsomt for foreldrene både fysisk og psykisk. Det dårlige søvnmønsteret hans tok også hardt på kreftene deres. Han har astma og søvnapne med pustestopp som gjør at de må opp flere ganger om natten. Før foreldrene fikk avlastning, påvirket disse belastningene både forholdet mellom dem og ikke minst deres arbeidskapasitet som designer og lærer på en teknisk fagskole. Deres manglende overskudd gikk dessuten ut over Emils lillesøster, men likevel mest av alt ut over oppfølgingen av Emil selv. Situasjonen ble ikke bedre av at familien manglet et sosialt nettverk i Trondheim.

Kommunens argumenter

Et av kommunens argumenter for å gi foreldrene avslag om avlastning, handlet om at Emil gikk i barnehage

og dermed mottok spesialpedagogisk hjelp. Foreldrene påpekte forgjeves at dette var irrelevant. Deres argument om at sønnen fikk spesialpedagogisk hjelp fordi han oppfyller vilkårene i opplæringsloven og at dette ikke hadde noe med deres behov for avlastning å gjøre, ble det ikke tatt hensyn til.

Kommunen begrunnet like feilaktig sitt avslag med at Emil fikk oppfølging av fysioterapeut og at han hadde individuell plan. I avslaget ble det også vist til at foreldrene fikk hjelpestønad sats 2 som tilsvarer ca. 7 timer merarbeid i uken. Konklusjonen ble at foreldrene dermed ikke nådde opp til terskelen som Trondheim kommune har satt for å få innvilget vedtaksfestet avlastning fra kommunen.

Knusende seier

Foreldrene klaget vedtaket inn for fylkesmannen. Et av spørsmålene man der skulle ta stilling til var om de oppfylte vilkårene i paragraf 4-2 b som handler om hvorvidt de har "særlig tyngende omsorg". Svaret etterlot ingen tvil: I sitt vedtak skriver fylkesmannen at "(...) omsorgsbehovet for Emil er betydelig større enn for barn på samme alder. I tillegg må det tas hensyn til at foreldrene har et mindre barn som også trenger oppfølging. Foreldrene har ingen avlastning i nettverket. Fylkesmannen finner – ut fra foreliggende dokumentasjon – at vilkårene i lovbestemmelsen er oppfylt".

I vedtaket fra fylkesmannen blir det også presisert at en barnehageplass i utgangspunktet verken kan anses som et avlastningstiltak eller at et heltids opphold i barnehage med spesialtilpasset tilbud vil dekke familiens behov for avlastning i helger og fritid.

Lykkelig slutt

Denne historien fikk med andre ord en lykkelig slutt. Som kort fortalt gikk ut på at fylkesmannen omgjorde Trondheim kommunes vedtak på grunn av "feil lovanvendelse". Fylkesmannen fant at vilkårene for å ha et rettskrav på avlastning var oppfylt. Foreldrenes ønske om avlastning en helg i måneden ble vurdert som "moderat i denne sammenheng". I vedtaket blir det samtidig påpekt at hjelpebehovet for de fleste familier med funksjonshemmede barn vil endre seg i takt med barnets alder. - Trondheim kommune må derfor fortløpende vurdere om hjelpebehovet er dekket. Hvis foreldrene ser at behovet er større enn det som er innvilget gjennom dette vedtak, kan søknad om ytterligere tjenesteyting rettes til kommunen, understreker fylkesmannen i Sør-Trøndelag.

Da SFAs utsendte besøkte familien i oktober, hadde Emil vært en helg hos sin avlasterfamilie med tre barn for første gang. Han likte seg der fra første stund, mens lillesøsteren var lykkelig over å være i sentrum for foreldrenes oppmerksomhet på hjemmebane.

Høring i Trondheim

Både NFU Trondheim lokallag og flere fagforbund har reagert kraftig på kommunens planer om innføre felles ledelse og større personellflyt mellom bo- og dagtilbud. Like etter at denne utgaven av SFA gikk i trykken, arrangerte Helse- og velferdskomiteen i kommunen en høring der brukerne kunne si sin mening.

Kommunen arrangerte også et informasjonsmøte for pårørende om dagtilbudet og ressursbruk og organisering av tjenester til utviklingshemmede med tanke på kommunens budsjett for 2011. Ca. 90 personer møtte fram. Få ble beroliget av redegjørelsen som ble gitt på dette møtet der NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen deltok og har skrevet mer om på www.nfunorge.org Vi kommer tilbake til høringen i neste nummer.

Multifunksjonshemning

Samordningsrådet arrangerer kurset "Multifunksjonshemning – Livsutfoldelse og læring" i Oslo 21. januar. På kurset blir det lansert en ny bok som er utgitt av Universitetsforlaget om innsats for denne målgruppen. Det vil si personer med store

hjelpebehov knyttet til dyp utviklingshemning, progredierende tilstander eller ervervede skader.

Les mer på www.sorkurs.no

Jonas-prisen 2010

Leser søker bok har fått Jonas-prisen for 2010. Den ble opprettet i 1986, går til noen som har gjort en ekstraordinær innsats for å fremme opplysning om funksjonshemmede og funksjonsdiskriminerte og deres vilkår i samfunnet.

Daglig leder Anne Marit Godal takket for prisen. - Den minner oss på at vi egentlig kjemper for universell utforming, også av litteraturen, sa hun. Les mer om prisutdelingen på www.lesersokerbok.no

Ny bok

Wenche Jensen har skrevet bok om det å ha en utviklingshemning. NRK Østlandssendingen brakte et større intervju med Wenche Jensen.

Det står det mer om på www.nfunorge.org

Dag Olav

Aksjonen "Dag Olav skal ha tomten" har i skrivende stund (slutten av november) over 21 000 støttespillere på Facebook (!)

De medisinske ekspertene har designet Den Norske Helsetrøen som alle må ta på. Da får mange gnagsår.

Professor Per Fugelli - som fikk årets Karl Evang-pris

Konferanse

Den neste landskonferansen til Norsk Nettverk for Downs syndrom (NDDS) skal arrangeres i Sarpsborg i mars 2012.

NFU på Stortinget

FrP sin fraksjon i Helse- og omsorgskomiteen inviterte nylig NFU til et møte for å høre forbundets syn på forslaget til ny helse- og omsorgslov. Les hva vår forbundsleder Jens Petter Gitlesen skriver om forslaget på www.nfunorge.org

Forskning

I tidsskriftet Fontene forskning 02/10 finner vi en artikkel av professor Karl Elling Ellingsen ved Høgskolen i Harstad som også er daglig leder ved Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU) og seniorforsker Anna M. Kittelsaa ved NTNU Samfunnsforskning AS.

I artikkelen diskuterer de to forfatterne hvordan mange personer med utviklingshemning ber andre om råd før de bestemmer seg for hva de vil gjøre. De mener det ikke er selvsagt at utviklingshemmede får innflytelse over sitt liv. Deres behov for trygghet kommer også til syne ved at de velger å leve forsiktige liv og ikke tør å utsette seg for farer og risiko. Dette kan både ha sammenheng med erfaring med mobbing og plaging og med en opplevelse av at de lever i et utrygt samfunn som setter grenser for hva slags aktiviteter de tør å prøve ut.

Fontene forskning kommer ut to ganger i året og kan bestilles ved henvendelse til Fontene, Stiftelsen Fri fagbevegelse – LO Media, Postboks 231 Sentrum, 0103 Oslo.

Gufs fra fordums tid

Regjeringen la nylig fram et høringsnotat om ny helse- og omsorgslov. Heldigvis er dette et høringsforslag og ikke den endelige loven, for her er det mye som må endres for at SAFO kan si seg fornøyd.

Det er et omfattende dokument på 500 sider og vi har ikke fått satt oss inn i alle detaljene enda. Den nye loven skal erstatte kommunehelsetjenesteloven og sosialtjenesteloven.

Det som imidlertid er urovekkende er at personer som trenger tjenester fra kommunen, gjennomgående er omtalt som pasienter. Rettighetene til den enkelte skal forankres i pasientrettighetsloven. Dette er foreslått av den samme regjering som i 2009 fikk vedtatt diskriminerings og tilgjengelighetsloven. Her blir det understreket at ingen skulle behandles annerledes enn andre, og at negativ forskjellsbehandling er å anse som diskriminering!

Selvfølgelig kan funksjonshemmede blir syke som alle andre. Men det er et gigantisk glipp å gjøre funksjonshemmede til pasienter fordi de trenger praktisk bistand fra kommunen. Dette er gufs fra fordums tid da funksjonshemmede ble plassert på institusjoner, adskilt fra samfunnsdeltagelse.

Jeg håper og tror at det hele er en glipp fra Regjeringens side. I hvert fall er det avgjørende at organisasjonene er tydelige og protesterer. For vi er ikke pasienter eller omsorgstrengende, vi er mennesker som alle andre og ønsker å leve våre liv slik alle andre kan leve sine liv.

Igjen har vi fått en utfordring fra Regjeringen og igjen må vi være tydelige i våre krav. Vi er mennesker som har drømmer og håp som alle andre, og akter ikke å bli sett på som pasienter eller omsorgstrengende, vi er fullverdige borgere i vårt eget samfunn med lik rett til deltagelse som alle andre.

Arne Lein
Leder av SAFO

Aust-Agder fylkeskommune

støtter arbeidet til Norsk Forbund for utviklingshemmede

Aust-Agder Fylkeskommune
Serviceboks 606, 4809 Arendal
Tlf: 37 01 73 00
postmottak@aa-f.kommune.no
www.aa-f.kommune.no

Hytte ved Rasensjøen

med 10 sengeplasser til leie

Med rullestolrampe

Nord-Odal lokallag av NFU

Tlf: 908 78 201

Vi ønsker alle en
**RIKTIG GOD JUL og
ET GODT NYTTÅR**

Jevnaker omsorgs- og rehabiliteringssenter

Ole B: Bergvei 3520 Jevnaker

Tlf: 61 31 59 00

NK - Elektriske AS

Autorisert elinstallasjon
NELFO medlem

Mob: 970 89 952

Til avtalt tid • Bruk oss-støtt NFU

Sverre Solberg AS

ANLEGGSDRIFT

2635 TRETEN TLF. 61 27 66 84 MOB: 911 99 529

ORTO

Lymfeødem, Støtterputer
og Parykker AS

Ta gjerne kontakt for info eller demonstrasjon

Gjøstiv. 17, 2614 Lillehammer

Tlf. 61 25 45 50 - Fax. 61 25 04 30

Vi er noe for den som vil noe

Økonor Gjøvik, 61 14 63 30
gjovik@okonor, www.okonor.no

Als Follo Bruckutleie

Postboks 573, 1401 Ski

Salg og utleie av:

Søppelcontainere, lagercontainere
Regnbuens gjenvinningsanlegg på Langhus
Mottak av: Papp, papir, glass, trevirke, og jern
Tlf. 64 86 31 03 - Fax. 64 86 32 95

Vi utfører alt innen
busstransport

Gml.Dalsveg 156
2032 Maura

Tlf: 63 93 06 40

Fax: 63 93 06 41

ANDEBU
SPAREBANK

Bankbakken 2, 3158 Andebu
Tlf. 33 43 83 00

E-post: epost@andebu-sparebank.no
www.andebu-sparebank.no

FURENE
Furene, 6100 Volda

Tlf: 70 07 48 50

Fax: 70 07 48 51

www.furene.no
Støtter NFU arbeidet lokalt

INTER-SUN A.S.

Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski

nicole

DAMEKLÆR

Tlf. 64 85 53 00

Fax. 64 87 56 06

Stort utvalg i
tidsskrifter,
aviser og bøker

NARVESEN

Har du lyst har du lov

Narvesen CC Gjøvik • Narvesen Jernbanen
Telefon 61 17 93 96 • Telefon 61 17 26 22

ORTOCARE®
NORDLAND

Offentlig godkjent
leverandør av Spesialsko,
proteser og ortoser

Kjeden OrtoCare skal gjennom
sitt samarbeid til enhver tid ha
fokus på å bedre kvaliteten på
ortopediske hjelpemidler og
bedre livskvaliteten for våre
kunder.

Besøksadresse:
Gidsken Jacobsensvei 32,
8008 Bodo

Postadresse:
Postboks 1114, 8001 Bodo

Tlf: 75 50 74 20
Faks: 75 50 74 21

E-post: post@ortocare-nordland.no
Web: www.ortocare-nordland.no

Sammen for bedre kvalitet og service

**Kvinnherad
Kommune**

5470 Rosendal

Støtter barn og unge utviklingshemmede

Tlf: 53 48 31 00

Støtter NFU lokalt

www.kvinnherad.kommune.no

Byens flotteste konferanselokaler!

Med Scandic Ålesunds unike beliggenhet og vår konferansepakke MEETING vil du få en kurs-opplevelse utenom det vanlige.

I MEETING-pakken er alt inkludert: Møterom, teknisk utstyr, internett, kaffe/te, spennende pausemat og en smakfull lunsjbuffet med drikke.

Kontakt oss for et uforpliktende tilbud!

Vi sees på Scandic!

Tel. 21 61 45 00
Fax. 21 61 45 11
www.scandic-hotels.com

Scandic
ÅLESUND

Trenger du elektriker

Ring oss for en uforpliktende samtale

El-tjenestepas
2260 Kirkenær

Tlf: 62 94 87 90
Mob: 45 61 71 81

Industriveien 19, Bilbyen, 2050 Jessheim
Tlf. 63 94 86 00 - www.dekkteam.no
ALT INNEN DEKK

Alt under samme tak!

110 butikker, stor parkering og rullebånd som bringer deg rundt er bare noen av det som gjør oss til et attraktivt kjøpesenter. Nye Herkules har fokus på handicap-vennlige løsninger, så shoppingen blir enkel for alle.

Fristelsene står i kø

110 butikker • Åpent 9-20 (18) • 1200 gratis p-plasser • www.herkulesenter.no

Bank og forsikring på et sted

www.rhbank.no • Tlf: 61 32 70 70

Bank. Forsikring. Og deg.

SpareBank 1 Gran

Levante

INNREDNINGER A.S

SYSTEMVEGGER - GLASSVEGGER - HIMLINGER

Mob. 994 11 980 - 915 53 059 www.levanteinnredninger.com

Totalleverandør i proffmarkedet

Nexans

Nexans Norway AS

- din varmekabel leverandør
www.nexans.no

BERMINGGRUD

ENTREPRENØR

KROKSTAD INDUSTRIOMRÅDE

P.b 158, 3054 KROKSTADELVA

Tlf: 32 27 44 80

www.bermingrud.no

Tromsø kommune

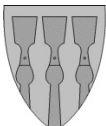
Informasjon om kommunen finner du på

www.tromso.kommune.no

Telefon 777 90000

frantz.no

Akershus	S.Bidne Maskin AS Ring når du har bruk for graving og anlegg. Gode referanser Lang erfaring Tlf: 901 30 830	Nord-Trøndelag	Oppland
Møller Bil Romerike AS <i>Audi, VW Volkswagen</i> Hvamstabbøen 8, 2026 Skjetten Tlf: 24 03 26 00	Bjørn Skinnes AS <i>Forskaling - Armering - Betong</i> Nedbergkollvn.30,3050Mjøndalen Tlf. 32 87 71 94	MN Vekst Akseblavn.5, 7820 Spillum Tlf: 74 21 66 10	Bertel. O Steen Lillehammer MotorCENTRAL AS Industrigt. 58, 2619 Lillehammer Tlf: 61 27 16 60
KIWI RISØR Kragstgt.124, 4950 Risør Tlf: 37 15 03 27	Thor Holm Plastvarefabrikk Skiguard * Bruk oss * støtt NFU www.kingtop.no	Telemark	REVISORSENTERET AS Pb. 494, 2603 Lillehammer Tlf: 61 22 79 50 www.revisorsenteret.net
ØRI AS Øvre Romerike Industriservice as 2072 Dal Tlf: 63 95 94 60	Finnmark	Magne Dale AS Fugleleiken 5A, 3742 Skien Tlf: 35 53 69 96 Fax: 35 53 87 66 Mob: 928 57 646 E-post: madaleas.no	Sør-Trøndelag
Trelleborg Offshore Norway AS Pb.17, 3051 Mjøndalen • Tlf: 32 23 21 00 www.trelleborg.com/offshore/no	SØR-VARANGER AVIS www.sva.no	Aust-Agder	BYGGERN STJERN Stjern Bygg AS, 7170 Åfjord. Telefon 72 53 06 30 Telefax 72 53 06 34. www.stjern.no
Buskerud	Hedmark	Ellengård Arbeidssenter Pb. 780 Stoa, 4809 Arendal Tlf: 37 00 68 88	Hordaland
Avinor A/S Luftvn.6, 3440 www.avinor.no *støtter lokalt NFU arbeide*	Løten Kommune Kildeveien 1, 2340 Løten Tlf: 62 59 30 00 Fax: 62 59 30 01	Lillesand kommune Tlf: 32 26 15 00 www.lillesand.kommune.no	Haugesund Sparebank Avd. Bømlo 5443 Bømlo Tlf. 03240 - Fax. 53 42 60 71
Askestad AAS Elektro AS Spikkestadv.118, 3430 Spikkestad Tlf: 31 29 07 99 Fax: 31 29 07 98	Møre og Romsdal	Nordland	PROSJEKT PARTNER - Byggteknikk - Prosjektadministrasjon - Byggeledelse Tlf: 75 55 13 00 Faks 75 55 13 10 firmapost@prosjektpartner-bodo.no Terminalveien 10, 8006 Bodø P.b. 1363 - 8001 Bodø
Aas • Norges eldste bryggeri •	Sevrin Tranvåg AS FISKEINDUSTRI 6035 Fiskarstrand, Sula *Støtter NFU arbeidet*	Vefsn kommune 8654 Mosjøen Tlf: 75 10 10 00 Fax: 75 10 10 01	
Brøto Transport Glitre, Gol www.brøto.no *Vi støtter NFU*	Ekornes Møbler 6060 Hareid Tlf. 70 25 52 00	Vestfold	
Eikerbladet Kommer ut tirsdag og fredag www.eiker-ropet.no	NORD-BERG AS 6065 Ulsteinvik Tlf: 700 11 592 www.nord-berg.no	HAFSA ELEKTRO-AS 3256 LARVIK Tlf. 33 13 38 88	Haugerød & Nilsen Bølevn. 184 Pb. 199, sentrum 3701 Skien Tlf. 35 50 33 50
price Laveste pris inn, laveste pris ut. KROKSTADVEIEN - TLF. 32 22 10 00 - ÅPENT 10 - 20 (18) www.lagertbutikk.no	JETS www.jets.no Vakuumtolettsystemer. Se vår Web side	Vestfold Plastindustri A/S Haugan,3158 Andebu Tlf: 33 43 03 50 Fax:33 43 03 54 www.vpi.no	

Buskerud	Oppland	Akershus	Finnmark
Golberg AS Aut. mask. entreprenør 3550 Gol Mob. 481 52 210	Ting og Tøy Bruktbutikker Roald Amundsensv.1B, 2816 Gjøvik Tlf: 611 36 200	Kompetanse og Arbeidssenter Nannestad Bahusvegen, 2030 Nannestad Tlf: 63 93 08 95	Nymoe Elektro 9511 Alta Tlf: 78 43 71 46 *Bruk oss* støtt NFU*
Egil Lindbo 3350 Prestfoss• Tlf: 992 76 707 *Støtter NFU lokalt*	Plan og Prosjekt Storgata.75, 2609 Lillehammer Tlf: 61 05 90 00	Aust-Agder	Troms
Sigmund Hvila AS Entreprenør 3359 Eggedal	Maxbo Ransfjord 3520 Jevnaker Tlf: 61 31 12 11	Reddal Sand AS Grimstad Tlf: 37 04 68 80	EWOS AS Bergneset, 9050 Storsteinnes
XL-BYGG Smøgrava Sag, 3320 Vestfossen www.smograv.xl-bygg.no	ValdresKlinikken 2910 Aurdal Tlf: 61 36 29 70 Fax: 61 36 55 72	Møre og Romsdal	Furulund Kro AS 3160 Stokke Tlf. 33 36 38 00
Eggedal Handelslag Spar Trend - Esso 3359 Eggedal• Bruk oss * støtt NFU	Hadeland Bil AS Tlf. 61 32 21 00 hadelandbil.no Roalinna 14, 2740 Roa	Veøy Buss Åndalsnes For tilbud se: www.veoy.no	
Hallingdal Betong AS 3579 Torpo Tlf. 320 83 009	Lesja Vaskeri 2665 Lesje - Tlf. 61 24 34 69	Hanson Sjøtransport AS 6480 Aukra Tlf: 913 84 242 *Slepebåt og Lektertransport*	

Maskinentreprenør Trygve Knutslid

Liebakkvn.11
3825 Lunde
Tlf: 35 94 76 41
Mob: 991 51 858
Støtter NFU

BYGGMAKKER
Ski Bygg

Tlf: 64 85 46 00

FAGFORBUNDET
Porsgrunn

Fagforbundet Porsgrunn støtter NFU lokalt

Tlf. 35 54 72 68 Fax: 35 54 72 10

FRILUFTSLIV
Idrett
Verden

..det handler om å våge..

Valdres
folkehøgskule

-midt i vintereventyret
www.vintereventyr.no

Linjen Bo – Fritid er ei linje som dyktiggjør ungdommer med funksjonshemninger til å bo i egen bolig, og som styrker den enkeltes relasjonelle kompetanse i møte med andre unge mennesker. For mer informasjon kontakt rektor Jens Rindal.

NFU-butikken

Buttons i to varianter:
Liten kr 3,- Stor kr 5,-

Tallerken (porselen) kr 130,-

kr 100,- kr 150,-
Bøker om veien frem til egen bolig

Buff kr 30,-

Pins kr 25,-

Bordvimpel uten fot kr. 150,-
NFU formidler salg av fot,
ca. kr 150 i tillegg

Kursmappe kr 25,-

Pris per stk kr 10,-
10 stk kr 50,-

Klistremerker
6 merker per ark kr 6,-

Krus (porselen) kr 130,-

Refleksbånd kr 25,-

Nytt hefte:

"Fokus på overganger mellom ulike skoleslag"

I heftet beskrives 12 overganger i skolesystemet, fra barnehage til arbeidsliv. Felles for alle eksemplene er at elevene, foreldrene og de involverte tjenesteyterne betrakter overgangen som vellykket.

Alle elevene er inkludert i ordinær klasse, og de fleste har utviklingshemning av varierende grad.

Noen av elevene har store fysiske funksjonsnedsettelse i tillegg.

Antall sider: 104

Pris kr. 150,-

Alle kurshefter 35,- kr per hefte (bortsett fra "Pengene mine"). Porto kommer i tillegg.

Pengene mine
kr. 75,-

Fra foreldrehjem til
eget hjem

Kommunevalg

Stortingsval
(nynorsk)

NFU
– en organisasjon

Veilederhefte til
studieheftet "Aktiv i
egen organisasjon"

Aktiv i egen
organisasjon

NFUs
prinsipp-program

Vi og samfunnet
(nynorsk)

Tillitsvalgt i orga-
nisasjonen NFU

Kursbevis kr. 10,-

Ledsagerhefte

Veileder til
kurslærer

Seksualitet
og samliv

Kroppen min
og følelsene mine

Bestill i dag

Bestilling _____

_____

Navn _____

Adresse _____

Poststed _____

Du kan også bestille via telefon 22 39 60 50, e-postadresse post@nfunorge.org
eller bruk nettbutikken til NFU på www.nfunorge.org

**Norsk Forbund
for Utviklingshemmede**
Svarsending 1225
0090 Oslo

Made for movement

Endelig!

INNOWALK®

For mer informasjon se www.eof.no

EO-Funktion AS
Rødmyrlia 2, 3740 Skien
Tlf. 35 50 51 20, Fax 35 50 51 21

eo
funktion

E-mail: info@eof.no
www.eof.no
Org.nr. NO 974 430 452 MVA

Bank.
Forsikring.
Og deg.

Sparebanken
HEDMARK

Kurs om sjeldne diagnoser i 2011

Dato

Tema for kurset

Søknadsfrist

10.01-14.01	Fragilt X syndrom – hva er det og hvordan leve med det?	11.11.10
27.01.2011	Utdanning og arbeid for personer med sjeldne diagnoser	03.01.11
07.02-11.02	Retts syndrom – hva er det og hvordan leve med det?	09.12.10
21.02-25.02	Søskencamp (for søsken til personer med sjeldne diagnoser)	30.12.10
07.03-11.03	Svært sjeldne kromosomavvik med utviklingshemning	06.01.11
21.03-25.03	Å leve med Noonan, Costello og cardio-facio-cutaneus syndrom	20.01.11
28.03-01.04	Klinefelters syndrom i barne- og ungdomsalder	27.01.11
04.04-08.04	Å leve med utviklingshemning uten kjent årsak	03.02.11
27.04-29.04	Voksne søsken – en viktig ressurs	24.02.11
23.05-27.05	Barn og ungdom med neurofibromatose type 1	24.03.11
30.05-01.06	Klippel-Trénaunays syndrom og Klippel-Trénaunays-Webers syndrom	31.03.11
31.05-01.06	Atferd og kommunikasjon ved sjeldne diagnoser	02.05.11
06.06-10.06	Velo-cardio-facialt syndrom - hva er det og hvordan leve med det?	07.04.11
20.06-22.06	Besteforeldre – de gode hjelperne	21.04.11
29.08-02.09	Arvelig ataksi – hva er det og hvordan leve med det?	02.06.11
05.09-09.09	Å leve med dystofia myotonica type 1 og type 2	09.06.11
17.10-21.10	Å leve med en alvorlig, fremadskridende sykdom	18.08.11
24.10-28.10	Arvelig polyneuropati – hva er det og hvordan leve med det?	25.08.11
07.11-11.11	Svært sjeldne kromosomavvik/utviklingshemning uten kjent årsak	08.09.11
21.11-25.11	Å leve med en migrasjonsforstyrrelse eller Jouberts syndrom	22.09.11

www.frambu.no

Listen viser et utvalg av Frambus kurs i 2011. Full oversikt og program finnes på våre nettsider.

Kontakt oss!

Forbundsleder

Jens Petter Gitlesen
51 65 50 68 / 41 10 13 42
jpg@nfunorge.org

Nestleder

Anita Tymi
75 52 44 66 / 95 88 49 62
atymi@online.no

Vidar Haagensen
63 01 26 30 / 93 42 08 38
post@vidar-haagensen.no

Greter Müller
52 72 67 26 / 41 51 89 97
jmmuller@broadpark.no

Ester Skreros
38 01 36 24 / 91 19 10 80
ester.skreros@getmail.no

Anne Jorun Økland
53 41 64 84 / 41 50 02 53
annejorun35@hotmail.com

Lillian Sundsdal
37 16 41 37 / 48 05 00 55
ssnfuaa@start.no

Nasjonalt

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede**
Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Besøksadresse:
Youngstorget 2a, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
post@nfunorge.org

www.nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

c/o NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 OSLO
22 39 60 51
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Akershus Fylkeslag

v/Tove-Britt Henriksen
Ignavn. 131
1912 ENEBAKK
64 92 62 53/90 83 93 80
tbh@bluezone.no

NFU Østfold regionlag

v/Jørn Nilsen
Stenrødveien 62
1784 HALDEN
69 18 59 23/95 23 23 30
jorn.nilsen@halden.net

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Gerhard Rundberget
Halfdan Lundsv. 26
2409 ELVERUM
62 41 28 37 / 93 45 47 54
karirun@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Magne Velure
A. Sandvigs gate 31
2609 LILLEHAMMER
61 25 84 08/95 79 43 00
magne.velure@broadpark.no

NFU Buskerud Fylkeslag

v/Roar Høidal
Gustava Kiellands vei 3
3610 KONGSBERG
92 69 89 57
roar.hidal@ebnett.no

NFU Vestfold Fylkeslag

Pb 14
3276 SVARSTAD
92 02 89 38
nfu.vf@online.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Anny Andersen
Håkonsgt. 9 A
3660 Rjukan
35 09 19 07/90 74 06 05
annyande@online.no

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Svein Karlsen
Måkeveien 15
4950 RISØR
37 15 01 75/90 59 88 69
sveikarl@online.no

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan G. Johannessen
Hannevik Terrasse 41
4613 KRISTIANSAND
38 03 00 14 / 91 79 41 76
jjohannessen@xstratanickel.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Støperigt. 34
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Postboks 26 Nygårdstangen
5838 BERGEN
56 14 31 58 / 99 23 00 78
post@nfuhordaland.no

NFU Sogn og Fjordane Fylkeslag

v/Gry Borghikld Sætre
Angedalsv. 107
6800 FØRDE
57 82 47 75/90 94 93 16
eidahl@combitel.no

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag

Postboks 7850 Spjelkavik
6022 ÅLESUND
70 15 10 30 / 46 91 08 40
mrfylkeslag@nfunorge.org

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Astrid Ingdal
7316 LENSVIK
92 65 77 96
gu-ingda@online.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Snorre Ness
Postboks 183
7801 NAMSOS
74 21 23 08 / 90 51 69 66
snorre.ness@hint.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48 / 91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Rigmor Hamnvik
Bregneveien 2
9050 STORSTEINNES
77 72 05 24 / 97 16 73 24

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Anders Vannebo
Kautokeinoeveien 82
9518 ALTA
78 43 34 49 / 95 91 00 02
nfufinnmark@gmail.com

Banebrytende kunst

”Banebrytende kunst” hadde avisen Lister som overskrift på sin artikkel om utstillingen ”Fri som fuglen” av kunstneren Herleik Kristiansen i Galleri Lista Fyr nylig.

De fremmøtte fikk se filmen ”Herleik – fri som fuglen” – i tillegg til at det ble spilt musikk som var komponert spesielt for denne utstillingsåpningen.

Kunstneren Herleik Kristiansen har studert fugler i hele sitt liv – noe som preger hans grafiske verk. De som er noe kjent med arbeidene til kunstneren fra Nesna, kjenner umiddelbart igjen fuglene hans også.

Herleik Kristiansen har utviklingshemning, men er profesjonell kunstner med medlemskap både i Norske Billedkunstnere og Nord Norske Bildende Kunstnere. Han er blant annet innkjøpt av Norsk kulturråd og Riksgalleriet.

”Fugler” av Herleik Kristiansen

*Vi ønsker våre
lesere en god jul og
det aller beste for
det nye året!*